

Fundacja Aktywizacja

Dostępność Funduszy Europejskich 2014 - 2020
dla osób z niepełnosprawnościami w praktyce
Część II

Warszawa, maj 2016

www.aktywizacja.org.pl

Fundacja Aktywizacja

Dostępność Funduszy Europejskich 2014 - 2020
dla osób z niepełnosprawnościami w praktyce
Część II

Warszawa

DOSTĘPNOŚĆ FUNDUSZY EUROPEJSKICH 2014-2020 DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI W PRAKTYCE CZĘŚĆ II

Autorzy:

Agata Gawska
Piotr Kowalski
Aleksander Waszkielewicz
Adam Zawisny
Przemysław Żydok

Redakcja:

Przemysław Żydok

Opracowanie graficzne i skład:

Marcin Grant

Wydawca:

Fundacja Aktywizacja
ul. Chatubińskiego 9 lok. 9A
02-004 Warszawa
e-mail: fundacja@idn.org.pl

Kontakt w sprawie publikacji:

przemyslaw.zydok@idn.org.pl

Warszawa, maj 2016 r.

Publikacja wydana została na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Oznacza to, że wszystkie zawarte w niej treści można kopiować i dowolnie wykorzystywać, a także tworzyć na ich podstawie utwory zależne pod warunkiem podania autora oraz nazwy licencjodawcy: Fundacja Aktywizacja, www.aktywizacja.org.pl.

LIDER PROJEKTU

PARTNER PROJEKTU

TPG Towarzystwo Pomocy
Głuchoniewidomym

FUNDUSZE INICJATYW OBYWATELSKICH
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

ON INCLUSION - ZINTEGROWANI - ŚWIADOMI - AKTYWNI
Projekt dofinansowany ze środków Programu
Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

Spis treści

Wstęp	7
Jak sprawić, by osoby z niepełnosprawnościami korzystały z funduszy unijnych – kilka wskazówek dla instytucji zarządzających i pośredniczących	8
Projektowanie uniwersalne – korzystają wszyscy	8
Włączanie	9
Równość szans i niedyskryminacja w kryteriach wyboru projektów	10
Komitety Monitorujące	11
Dostępność generatorów wniosków	12
Bariery biurokratyczne	13
Budżetowanie działań	15
Indywidualizacja wsparcia	15
Podnoszenie świadomości	16
Organizowanie spotkań, konferencji, szkoleń	17
Komunikowanie się w języku łatwym	18
Analiza stosowania zasady dostępności w wybranych projektach infrastrukturalnych w 16 regionalnych programach operacyjnych	20
Metodologia	20
Województwo Dolnośląskie	21
Województwo kujawsko-pomorskie	22
Województwo lubelskie	23
Województwo lubuskie	24
Województwo łódzkie	25
Województwo małopolskie	25
Województwo mazowieckie	26
Województwo opolskie	27
Województwo podkarpackie	29
Województwo podlaskie	29
Województwo pomorskie	30
Województwo śląskie	31
Województwo świętokrzyskie	31
Województwo warmińsko-mazurskie	31
Województwo wielkopolskie	32
Województwo zachodniopomorskie	33
WNIOSKI	33
Dobre praktyki	34
Neutralność projektów	35
Czy występują projekty neutralne	35
Kto decyduje o neutralności projektu?	36

Weryfikacja neutralności na etapie oceny merytorycznej wniosków?	37
Czy neutralność oznacza, że produkty projektu mogą być niedostępne dla osób z niepełnosprawnościami?	37
Pozorna neutralność	37
Neutralność w inwestycjach	38
Neutralność w projektach budowlanych	38
Racjonalne usprawnienia i kilka innych zagadnień z zakresu dostępności projektów w świetle interpretacji Departamentu EFS w Ministerstwie Rozwoju	40
Wstęp	40
Mechanizm racjonalnych usprawnień „jako taki”	41
Racjonalne usprawnienia, a rozliczenia ryczałtowe, stawki jednostkowe, środki trwałe, <i>cross-financing</i> , wkład własny i inne elementy mechaniki finansowej funduszy unijnych	45
Konwencja jako punkt odniesienia – pytania dotyczące skali wdrożenia zasady dostępności	50
Deinstytucjonalizacja - przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych w ramach środków EFS i EFRR	56
Dostępność niezależnego życia	56
Deinstytucjonalizacja - przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych	56
Rola funduszy europejskich we wdrażaniu DI	57
Instytucjonalizacja w Polsce	58
Krajowa strategia przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych	59
Regionalne strategie przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych	60
Wstęp do analizy i rekomendacji w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych i Szczegółowych Opisów Osi Priorytetowych	60
Wydzielenie wskaźników bezpośrednio związanych z wdrażaniem deinstytucjonalizacji w RPO oraz SZOOP	60
Wydzielenie konkursów związanych z wdrażaniem deinstytucjonalizacji w RPO oraz SZOOP	62
Zakaz inwestowania w formy instytucjonalne	63
Ograniczenie zapisów o możliwości wyjątków od wsparcia w społeczności lokalnej oraz jasne zdefiniowanie ewentualnych wyjątków	64
Ograniczenie możliwości budowania i przebudowywania DPS	64
Podsumowanie	65
Rekomendacje	66
Noty biograficzne autorów	67
Bibliografia:	71

Wstęp

Perspektywa 14-20 powoli nabiera rozpędu. Komitety monitorujące intensywnie zatwierdzają kryteria wyboru projektów, instytucje ogłaszają kolejne konkursy, beneficjenci uruchamiają wsparcie... To wszystko stanowi przestrzeń, w której testowi „praktycznej użyteczności” poddawane są poszczególne elementy systemu wdrażania funduszy unijnych w Polsce. Jednym z tych elementów są horyzontalne *Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020*.

Niniejsza publikacja zawiera pięć niezależnych opracowań przygotowanych przez ekspertów z grupy ON Inclusion 14-20 (<http://www.oninclusion.pl/>):

- *Jak sprawić, by osoby z niepełnosprawnościami korzystały z funduszy unijnych – kilka wskazówek dla instytucji zarządzających i pośredniczących autorstwa Aleksandra Waszkielewicz,*
- *Analiza stosowania zasady dostępności w wybranych projektach infrastrukturalnych w 16 regionalnych programach operacyjnych autorstwa Piotra Kowalskiego,*
- *Neutralność projektów autorstwa Agaty Gawskiej,*
- *Racjonalne usprawnienia i kilka innych zagadnień z zakresu dostępności projektów w świetle interpretacji Departamentu EFS w Ministerstwie Rozwoju autorstwa Przemysława Żydoka,*
- *Deinstytucjonalizacja - przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych w ramach środków EFS i EFRR autorstwa Adama Zawisnego.*

Ekspertyzy w różny sposób badają stopień wdrożenia Wytycznych, a także dostarczają wielu cennych wskazówek pomagających włączać osoby z niepełnosprawnościami w projekty unijne. To wartościowy materiał zarówno dla instytucji zaangażowanych w funkcjonowanie krajowych i regionalnych programów operacyjnych, jak i dla wszystkich beneficjentów realizujących czy też planujących realizację projektów.

Życzymy owocnej lektury!

Agata Gawska i Przemysław Żydok
Koordynatorzy Grupy ON Inclusion 14-20

Jak sprawić, by osoby z niepełnosprawnościami korzystały z funduszy unijnych – kilka wskazówek dla instytucji zarządzających i pośredniczących

Aleksander Waszkielewicz

Niniejsza ekspertyza stanowi zbiór głos do *Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020*¹ (dalej: Wytyczne). Adresowana jest przede wszystkim do instytucji zaangażowanych we wdrażanie funduszy europejskich. Siłą rzeczy skupiam się w niej na wybranych kwestiach. Podkreślam znaczenie projektowania uniwersalnego jako rozwiązania dla wszystkich (a nie wybranych). Przypominam o primacie rozwiązań włączających nad dedykowanymi. Wskazuję dobre i złe praktyki przy uwzględnianiu Wytycznych w kryteriach wyboru. Podpowiadam, jak można wzmocnić zasadę *empowermentu* w Komitetach Monitorujących. Zwracam uwagę na dostępność generatorów wniosków. Zastanawiam się, jak można obniżyć bariery biurokratyczne w dostępie do funduszy. Nie można zapomnieć też o wpływie programowania, w tym budżetowania. Zastanawiam się, jak wpisuje się indywidualizacja wsparcia w proces oceny wniosków. Zaznaczam wagę ciągłego podnoszenia świadomości i kompetencji personelu. Dzielę się pomysłami, jak skutecznie organizować dostępne spotkania, szkolenia czy prowadzić konsultacje społeczne. I na końcu zachęcam do postępowania się językiem łatwym.

Projektowanie uniwersalne – korzystają wszyscy

Od strony formalnej Wytyczne mają zapewnić równy i niedyskryminacyjny dostęp do funduszy europejskich wszystkim, a w szczególności grupom społecznym narażonym na utrudniony do nich dostęp – lub szerzej wykluczenie społeczne. Mimo że Wytyczne wprost powołują się na dostępność dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasadę równości szans kobiet i mężczyzn, to w praktyce służą wszystkim, przede wszystkim większości, która w teorii nie napotyka barier w korzystaniu z programów unijnych.

Podstawową ideą wdrażaną przez Wytyczne jest koncepcja uniwersalnego projektowania. Zakłada ona „projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania” (rozdział 3 ust. 7). Chociaż uniwersalne projektowanie nie wyklucza możliwości zapewniania dodatkowych udogodnień dla szczególnych grup, w tym osób z niepełnosprawnościami, to stawia od razu na rozwiązania dostępne dla wszystkich – dla jak najszerszej grupy odbiorców.

¹ „Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020” z dnia 8 maja 2015 r., wydane przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju.

Obrazują to liczne przykłady. Często windy montuje się w niskich budynkach, mając na myśli osoby z niepełnosprawnością ruchową. Później korzystają wszyscy, a osoby na wózkach bardzo rzadko. Wejście do budynku z poziomu chodnika to błogosławieństwo dla seniorów, rodziców z dziećmi, osób z ciężkim bagażem czy zmęczonych w danym momencie. Podobnie jak autobusy niskopodłogowe. Odpowiedni kontrast zdjęcia lub grafiki pozwoli szybciej i z mniejszym prawdopodobieństwem pomyłki zapoznać się z informacją graficzną. Każdemu, nie tylko słabowidzącym. Informacja w języku łatwym² dotrze do szerszego grona odbiorców. Dostępne strony www są prostsze do korzystania, użyteczne (*usable*), w szczególności są wyżej prezentowane w wyszukiwarkach jak Google czy Bing.

Środowisko czy produkty uniwersalnie zaprojektowane są bardziej ergonomiczne, efektywne w użyciu, mają więcej (zadowolonych) użytkowników. Projektując uniwersalnie, tworzymy przede wszystkim dla siebie. Warto też pamiętać, że dzisiejsi „pełnosprawni” starzeją się i za jakiś czas będą doświadczać szeregu ograniczeń. Już za 6 lat osoby w wieku 65+ będą stanowić 1/5 populacji w Polsce³. A za całkiem niedługo – 30%.

Włączanie

Wytyczne zalecają stosowanie podwójnego podejścia (*dual approach*). Oznacza to współistnienie dwóch rodzajów działań wspierających dostępność funduszy dla osób narażonych na dyskryminację. Pierwsze to uruchamianie dedykowanych akcji (priorytetów, działań, konkursów itd.) adresowanych do tych grup. Drugie to starania, by osoby te korzystały (brały udział) z działań horyzontalnych, nieskierowanych na nich czy ich potrzeby. To drugie podejście można nazwać włączającym. Przykładem może być zapewnienie udziału w ogólnych („masowych”) projektach miękkich osobom z niepełnosprawnościami. Lub zapewnienie dostępności rezultatów w „ogólnych” projektach inwestycyjnych jak infrastruktura budowlana, transportowa, informacyjna.

Wytyczne nie wskazują wprost, które podejście jest preferowane. Odpowiedź na to znajdziemy w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (art. 24 i 27) czy definicji uniwersalnego projektowania. Priorytetem powinno być stosowanie podejścia włączającego. Ale jest to trudniejsze – tak jak łatwiej jest wdrożyć edukację segregacyjną niż włączającą. Nie oznacza to poniesienia podejścia dedykowanego, przez krytyków zwanego segregacyjnym. Są pewne grupy osób, których nie otrzymają wsparcia w projektach ogólnych. Gdyż ich wsparcie jest drogie i trudne, wymaga specjalistycznej kadry, infrastruktury itd. Gdyż nie można do nich dotrzeć tradycyjnymi kanałami informacyjnymi (na przykład do osób głuchych, które porozumiewają się polskim językiem migowym). Podobnie konkretne potrzeby społeczne (jak deinstytucjonalizacja – przejście od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w lokalnej społeczności) mogą wymagać specyficznych działań (jak w priorytecie IX programów regionalnych).

² Zob.: ostatni podrozdział.

³ *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050*, Główny Urząd Statystyczny, 2014, http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5468/18/1/1/ludnosc_w_starszym_wieku.pdf (dostęp 8 maja 2016 r.).

Ważne jest uznanie podejścia włączającego jako podstawowego – z poszanowaniem roli i znaczenia podejścia dedykowanego.

Należy dążyć do tego, by uniknąć sytuacji z poprzedniego okresu programowania. Wtedy poziom realizacji wskaźników dotyczących osób z niepełnosprawnościami był niski. I koniecznym stało się uruchomienie „ratunkowego”, dedykowanego tej grupie działania 7.4 w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki.

Z tych powodów w osiach „miękkich” lepszym rozwiązaniem jest premiowanie projektów z udziałem osób z niepełnosprawnościami niż stymulowanie projektów adresowanych wyłącznie do tych osób. Warto przy tym pamiętać, że wśród osób niepracujących w wieku produkcyjnym osoby z niepełnosprawnościami stanowią ponad 20%⁴. Jednakże, jak wspomniano wyżej, warto pozostawić niszę na projekty dedykowane, kierowane do osób o wyjątkowo szczególnych potrzebach.

Równość szans i niedyskryminacja w kryteriach wyboru projektów

Wdrożenie zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami do kryteriów wyboru projektów sprawia niektórym Instytucjom Zarządzającym problemy.

Generalnie wszystkie produkty projektów realizowanych ze środków EFS, EFRR i FS (produkty, towary, usługi, infrastruktura) powinny być dostępne dla wszystkich, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz zgodne z koncepcją uniwersalnego projektowania (podrozdział 5.2 ust. 15). Jednak w podrozdziale 5.2 ust. 18 Wytyczne robią wyjątek dla „projektów, w których zasada dostępności produktów nie znajduje zastosowania”. W takim przypadku, „w treści wniosku o dofinansowanie projektu powinna znaleźć się informacja o „neutralności” produktu wraz z uzasadnieniem, dlaczego produkt projektu nie będzie spełniał kryterium dostępności”.

Jednocześnie, w przypadku niektórych produktów Wytyczne nie dopuszczają żadnego wyjątku. Dotyczy to:

- zasobów cyfrowych (podrozdział 5.2 ust. 1),
- nowej infrastruktury (podrozdział 5.2 ust. 16),

czyli muszą być one bezwarunkowo dostępne.

Nietypowe pojmowanie pojęcia neutralność (dla projektów niespełniających kryterium dostępności, czyli w potocznym rozumieniu – negatywnych) i wynikająca stąd niejednoznaczność semantyczna podrozdziału 5.2 ust. 18 mogą być powodem różnego odzwierciedlenia tej zasady w kryteriach wyboru projektów, często niezgodnego z Wytycznymi.

⁴ Za Badaniem aktywności ekonomicznej ludności. I kwartał 2015 r., Główny Urząd Statystyczny, 2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/kwartalna-informacja-o-rynku-pracy-w-i-kwartale-2015-r-12,20.html> [dostęp: 24.05.2016]

Pierwsze nieporozumienie dotyczy sytuacji, gdy w karcie oceny wyróżniono wpływ negatywny, neutralny i pozytywny. A przecież niespełnianie dostępności (wpływ negatywny) jest jednoznaczne z „neutralnością”. Jednocześnie często za wpływ neutralny (i pozytywny) są przyznawane punkty. W efekcie mylnego rozróżnienia wpływu negatywnego i pozytywnego premiowane jest łamanie dostępności („neutralność”). Mniej radykalna wersja tego błędu sprowadza się do tego, że projekty z neutralnym wpływem traktuje się już jako wystarczająco dobre (0 pkt.), a pozytywny wpływ można już nagradzać dodatkowymi punktami. Tymczasem spełnienie zasady (poza szczególnymi wyjątkami) jest obowiązkowe – powinno to być standardem minimum. Raczej należałoby sprawdzać, czy efekt ma pozytywny wpływ na realizację zasady metodą 0 / 1 – spełnia / nie spełnia. A w przypadku niespełniania („neutralnego” wpływu) projekt powinien domyślnie zostać odrzucony, chyba że z wnikliwej analizy wniosku wynikałaby wyjątkowa, uzasadniona sytuacja projektu⁵.

Inny błąd polega na weryfikacji zgodności z zasadą w kryteriach punktowych, a nie kryteriach dostępu dla projektów dotyczących zasobów cyfrowych i nowej infrastruktury. Dla tych projektów dostępność jest obligatoryjna, bez żadnego wyjątku. Jest to zresztą stanowisko Komisji Europejskiej⁶.

Dobłą praktyką jest, co do zasady, weryfikacja dostępności na poziomie kryteriów dostępu. Trudno wyobrazić sobie – na przykład – zakup taboru komunikacji miejskiej, który nie będzie dostępny lub trudno dostępny dla seniorów, rodziców z małymi dziećmi czy osób z niepełnosprawnościami.

Komitety Monitorujące

Przedstawiciele środowiska osób z niepełnosprawnościami powinni wchodzić w skład komitetów monitorujących, czego wymagają Wytyczne (podrozdział 5.2 ust. 21).

Zdefiniowanie dobrej ordynacji wyborczej w otwartym naborze (na przykład do komitetów monitorujących) jest dużym wyzwaniem naukowym, praktycznie brak jest rozwiązań pozbawionych wad.

Można wskazać przypadki, gdy społeczna strona komitetów monitorujących została zdominowana przez przedstawicieli federacji czy ochotniczych straży pożarnych (ze względu na łatwość mobilizacji głosów). Czasami taka sytuacja może powodować, że głos środowiska osób z niepełnosprawnościami (lub innych grup społecznych) nie jest wystarczająco obecny w pracach komitetu monitorującego. Dobłą praktyką jest powoływanie do komitetu obserwatorów ze środowiska. Nie mają oni prawa głosu, ale w dyskusji mogą zadbać o to, by wybrzmiały ważne argumenty dotyczące równych szans i niedyskryminacji, w tym dostępności.

⁵ Szerzej temat tzw. projektów neutralnych omawia w swojej ekspertyzie Agata Gawska.

⁶ Korespondencja mejlowa pomiędzy Komisją Europejską a Komitetem Monitorującym dla programu operacyjnego jednego z województw, niepubl. Pod jej wpływem przeniesiono kryterium weryfikujące dostępność do kryteriów dostępu.

Dostępność generatorów wniosków

Dostępność generatorów wniosków to szczególnie przypadek dostępności informacji⁷. Dotyczy on bezpośrednio możliwości angażowania osób z niepełnosprawnościami do:

- pracy nad wnioskami i składania ich po stronie wnioskodawców,
- przeprowadzania konkursów po stronie zaangażowanych instytucji,
- oceny wniosków przez ekspertów itd.⁸

Nieliczne do tej pory audyty dostępności generatorów wskazują na przypadki poważnych naruszeń zasad dostępności⁹. Oznacza to:

- **dyskryminację osób z niepełnosprawnościami** (zarówno po stronie wnioskodawców i instytucji),
- złamanie zasady dostępności oraz naruszenie przepisów rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności... (DzU z 2012 poz. 526, z 2014 r. poz. 1671).

Jest to jaskrawy przykład złamania zasady *empowermentu*, gdy sami zainteresowani nie są w stanie działać na swoją rzecz – jako zarządzający z niepełnosprawnościami czy pracownicy z niepełnosprawnościami. W ten sposób ogranicza się wnioskodawcom dostęp do funduszy europejskich (przez wykluczenie konkretnych osób z procesu aplikowania, w tym reprezentujących organizacje) lub wyłącza całkowicie z tego procesu (na przykład organizacje pozarządowe zatrudniające wyłącznie osoby niewidome i słabowidzące).

Jednocześnie – jeśli stworzenie generatorów wniosków było współfinansowane ze środków unijnych – oznacza to **niekwalifikowalność** poniesionych na to wydatków. Dobrą praktyką jest:

- zobowiązanie wykonawców do przestrzegania przepisów dotyczących dostępności informacji oraz Wytycznych,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi¹⁰ przy pracach nad aplikacjami publicznymi,
- **cykliczne audytowanie generatorów wniosków,**
- najszybsze dokonywanie zmian gwarantujących dostępność (na przykład w ramach gwarancji – większość specyfikacji nakłada obowiązek zgodności

⁷ Zob.: Załącznik nr 3. Lista sprawdzająca: Buduję system informatyczny [w:] Gawska A., Żydok P. (red.), *Realizacja zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Poradnik dla realizatorów projektów i instytucji systemu wdrażania funduszy europejskich 2014-2020*, Ministerstwo Rozwoju, 2015, http://www.power.gov.pl/media/13845/publikacja_wersja_interaktywna.pdf (dostęp 19 maja 2016 r.); Załącznik nr 4. Lista sprawdzająca: Zamawiam dostępne narzędzie teleinformatyczne [w:] Gawska A., Żydok P. (red.), *op. cit.*; Załącznik nr 5. Lista sprawdzająca. Dostępność serwisów internetowych i aplikacji [w:] Gawska A., Żydok P., *op. cit.*

⁸ Warto w tym miejscu podkreślić, że dostępność systemów informatycznych obsługujących usługi publiczne (jak generatory wniosków) dotyczy zarówno obywateli (wnioskodawców), jak i pracowników instytucji publicznych.

⁹ Zob.: uwagi przygotowane przez Ogólnopolskie Forum Organizacji Pozarządowych dla Ministerstwa Rozwoju: http://ofop.eu/sites/ofop.eu/files/uwagi_ofop_do_mr_www_i_generatory.xls (dostęp 9 maja 2016 r.).

¹⁰ Organizacje pozarządowe zajmujące się dostępnością informacji są zrzeszone między innymi w Forum Dostępnej Cyberprzestrzeni (<http://www.fdc.org.pl/>).

z przepisami krajowymi).

Barriere biurokratyczne

Nakładanie wysokich wymagań w procesie aplikowania powoduje, że z dostępu do funduszy europejskich zostaje wyeliminowanych wiele organizacji. Dotyczy to w szczególności organizacji, które mają wyjątkowe doświadczenie w obszarze konkursów (na przykład wsparcia społeczności romskiej czy byłych więźniów), ale dla których wymogi formalne stanowią niebotyczną, zniechęcającą barierę.

W konkursach organizowanych w ramach osi I Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój czy osi VIII i IX programów regionalnych bardzo często zdarzało się, że około lub nawet ponad 90% złożonych wniosków nie uzyskiwało pozytywnej oceny. Wydaje się to zaskakujące, gdyż ci sami wnioskodawcy z powodzeniem realizują projekty zlecane przez administrację publiczną, a wcześniej wykazali się umiejętnościami i doświadczeniem w projektach poprzedniej perspektywy.

Można postawić hipotezę, że wysokie wymogi formalne selekcionują wnioskodawców pod kątem umiejętności pisania wniosków, zaś jakość projektów ma znaczenie drugorzędne. Bez wątplenia taka sytuacja nie pozostanie bez wpływu na wartościowość wsparcia i jego efekty. Gdy wiedza merytoryczna i doświadczenie nie mają decydującego znaczenia, to automatycznie pogorsza się poziom realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji oraz parametry dostępności funduszy.

Pierwszymi ofiarami wysokich wymogów formalnych zostały, jak się wydaje, organizacje pozarządowe. Są to podmioty posiadające wyjątkowe doświadczenie oraz specjalizujące się we wsparciu osób narażonych na wykluczenie społeczne, zwłaszcza tych w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy i w społeczeństwie. Tymczasem analiza wyników konkursów wskazuje, że ich udział sięga 15-25%.

Z drugiej strony wśród wygranych jest szereg (niedużych) podmiotów komercyjnych, które składają analogiczne wnioski w wielu województwach. W środowisku osób wspieranym zwykle te podmioty nie są znane i nie posiadają renomy. Zdarza się później, że zatrudniają one personel organizacji pozarządowych i korzystają z ich bazy klienckiej. Nie wydaje się, że jest to efektywne i zapewni długotrwałe efekty instytucjonalne. Lepszym rozwiązaniem byłyby partnerstwa, które zwiększają szanse na transfer *know-how* i podniesienie efektów. Innym efektem „komercjalizacji” i „globalizacji” wnioskodawców jest aktywizowanie osób, które są w najlepszej sytuacji a pomijanie „trudniejszych przypadków”, które tym bardziej tego wsparcia potrzebują. Do osób stosunkowo aktywnych (i zrehabilitowanych) najprościej dotrzeć, takie osoby najłatwiej wprowadzić na rynek pracy lub doprowadzić do zmiany społecznej. I – przede wszystkim – jest to najtańsze. Z drugiej strony, strumień wsparcia adresowany do osób niewidomych, głuchych, z niepełnosprawnością intelektualną, chorujących psychicznie, z niepełnosprawnościami sprzężonymi czy autystyków jest bardzo wąski. Ograniczanie dostępu osobom wymagającym największego wsparcia jest dyskryminacją, niezgodną z Wytycznymi.

Można zaproponować kilka propozycji, które mogą ograniczyć bariery biurokratyczne.

1. Preferowanie dwuetapowego składania wniosków. To chyba najlepsze rozwiązanie. W pierwszym etapie składa się krótkie fiszki projektów, które nie są obciążone dużym narzutem formalnym, a skupiają się na merytoryce. Ich przygotowanie jest łatwe, a ocena szybka. Dopiero w kolejnym etapie składa się pełne wnioski, ale dotyczy to tylko wnioskodawców, którzy przeszli pierwszy etap. Dobrą praktyką jest stosowanie takiego trybu, na przykład, przez IZ POWER.
 2. Kryteria dostępu.
 - a) Ograniczenie liczby kryteriów dostępu. W niektórych konkursach znalazło się blisko 20 kryteriów dostępu. Nie wydaje się, by niespełnienie każdego z nich dyskwalifikowało projekt. Taka duża liczba kryteriów dostępu powoduje odrzucenie większości złożonych wniosków. I obniżenie jakości pozostałych konkurujących. Rozwiązaniem byłoby ocena niektórych kryteriów w ramach kryteriów merytorycznych lub uwzględnienie ich w kryteriach strategicznych.
 - b) Unikanie otwartych lub nieprecyzyjnych kryteriów dostępu. Przykładem otwartego kryterium, którego odpowiednikiem byłoby kilkadziesiąt kryteriów dostępu, jest „zgodność wsparcia z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”. W efekcie odrzucane są projekty, w których stypendium szkoleniowe przewidziano w wysokości wyższej niż 120% zasiłku dla bezrobotnych (na przykład z powodu błędu zaokrągleń) lub nie przewidziano go wcale, lub takie, w których koszt szkolenia z zakresu umiejętności poszukiwania pracy przekraczał 40% zasiłku dla bezrobotnych. Wydaje się, że po pierwsze można takie błędy poprawić w budżecie bez eliminacji wniosków. Po drugie, warto zmienić regulacje, by niekoniecznie trzymać się sztywno zapisów ustawy w każdym przypadku. Szkolenie z zakresu umiejętności poszukiwania pracy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną może być dłuższe i bardziej kosztowne, stypendium szkoleniowe nie musi być obligatoryjne itd.
 3. Regranting. „Pełne” wnioski składa się na zarządzanie regrantingiem. Natomiast same wnioski o „małe” granty mogą być dużo prostsze i wykorzystane przez mniejsze organizacje lub takie, dla których składanie „pełnych” wniosków jest wyzwaniem, czyli zapewne 90% potencjalnych projektodawców. Takie podejście jest wykorzystywane, na przykład, w POWERze (działanie 4.1).
 4. Partnerstwa. Dobrą praktyką jest preferowanie partnerstw, na przykład przez kryteria premiujące. Cennym jest preferowanie partnerstw międzysektorowych, gdzie mogą się spotkać: sprawność formalna i znajomość materii partnerów publicznych i, znajomość merytoryki i praktyczne *know how* przez organizacje pozarządowe, wysoka „kultura efektywności” partnerów komercyjnych. Jest to optymalne dla wzrostu potencjału instytucjonalnego wszystkich sektorów, promocji dobrych praktyk, jakości projektów oraz realizacji celów programów operacyjnych.
 5. Podzlecenie. Alternatywą dla partnerstw może być podzlecenie części zadań innym
-

podmiotom, które posiadają wyjątkowe kompetencje.

6. Składanie wniosków wyłącznie w postaci elektronicznej. Wnioski i tak składa się przez generatory wniosków, nie ma więc merytorycznej potrzeby, by składać je równoległe w wersji papierowej. Podpisy kwalifikowane czy zaufane profile ePUAP są wystarczające dla zabezpieczenia elektronicznego aplikowania. Dla przykładu w unijnym programie Horyzont 2020 wnioski składa się wyłącznie elektronicznie bez podpisów cyfrowych.

Budżetowanie działań

SzOOP-y przewidują analogiczne działania realizowane przez instytucje publiczne albo przez wszystkich wnioskodawców, tudzież tryb pozakonkursowy dla instytucji publicznych, na przykład w osiach priorytetowych 8 i 9 programów regionalnych. Działania lub typy projektów dotyczą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności osób zakwalifikowanych do III profilu pomocy (tak zwanych oddalonych od rynku pracy). Szczególne kompetencje w tym obszarze posiada sektor pozarządowy. Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy aktywizacja i integracja tych osób powinna być realizowana we współpracy z III sektorem (art. 62a ust. 3 i nast.).

Tymczasem wrywkowa analiza zaplanowanych budżetów wskazuje, że liderem tych działań będzie sektor publiczny. W jednym z województw budżet na działanie „publiczne” był 10 razy większy niż na działanie „ogólnodostępne”.

Wydaje się, że bardziej efektywne byłoby zrównoważenie budżetów działań i typów projektów „publicznych” i „ogólnodostępnych” lub nawet przesunięcie większości budżetów na działania „ogólnodostępne”.

Innym wartościową zmianą byłoby obligatoryjny wymóg zawierania partnerstw międzysektorowych (na przykład publiczno-społecznych czy publiczno-społeczno-prywatnych).

Indywidualizacja wsparcia

Wytyczne wymagają, by zapewnić równe szanse w dostępie do funduszy. W przypadku działań miękkich wymaga to spersonalizowanego podejścia i indywidualizacji wsparcia, zwłaszcza w przypadku osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym dyskryminacją. Potwierdzają to zapisy Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (art. 24 i 26), oraz ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (wielokrotne odwołania). Znajduje to także odbicie w dokumentacji konkursowej, czasami nawet podkreśla się to parędziesiąt razy. W teorii wszystko wygląda dobrze.

Gorzej z praktyką. Przykładowo oceniający oczekują, by opisać, jakie konkretnie wsparcie otrzymają uczestnicy oraz w jakim wymiarze. W jakich szkoleniach będą uczestniczyć, jaka będzie ich zawartość merytoryczna i czas trwania. Ile przypadnie im godzin doradztwa zawodowego, ile wsparcia psychologicznego, ile pośrednictwa zawodowego, ile zatrudnienia wspomaganego, ile usług asystentów, jakie racjonalne usprawnienia. A przecież każda osoba pójdzie własną ścieżką zgodnie z indywidualnym planem działania. Nie każdy skorzysta ze wszystkich form wsparcia, każdy może inaczej. Jedna

osoba będzie szkolić się w obszarze A, a inna – w B. I dziś nie wiemy jeszcze, kto i jak. Bo będzie to można stwierdzić dopiero po sporządzeniu indywidualnych planów działania, na etapie realizacji projektu. Planując działania i budżet, można jedynie szacować przeciętny wymiar wsparcia. A na pewno nie można wymienić i opisać szkoleń ani podać ich wymiaru. Ponadto, limity znaków nie pozwalają nawet na zmierzenie się z tą złożonością.

W efekcie często kończy się to negatywną lub niską oceną w kryteriach dotyczących spójności i trafności zadań oraz budżetu. Bo opis planowanego wsparcia jest niedookreślony i przez to nieprecyzyjny. W związku z tym brakuje dobrego uzasadnienia dla pozycji w budżecie.

Z drugiej strony wysoką ocenę uzyskują projekty dobrze określone i precyzyjnie „zwymiarowane”. Jednak nigdy precyzja nie idzie w parze z indywidualizacją wsparcia. Dobry projekt oznacza „skrojenie” wsparcia „na miarę”, ale dopiero na etapie jego realizacji zgodnie z indywidualnymi potrzebami i potencjałem każdego uczestnika (art. 26 Konwencji). Musimy zaakceptować, że indywidualizacja pociąga za sobą postępowanie się szacunkami, przybliżeniami oraz mniej dokładnym opisem zadań. Z drugiej strony kryteria dotyczące doświadczenia i potencjału wnioskodawcy powinny być zabezpieczeniem skutecznej realizacji projektu w takiej sytuacji.

Podnoszenie świadomości

Na etapie oceny wniosków czy rozliczania projektów dochodzi często do nieporozumień, gdyż personel instytucji nie posiada wystarczającej wiedzy. Gdy brakuje wiedzy i świadomości, to posługujemy się stereotypami. Osoby z niepełnosprawnościami to nie tylko osoby na wózkach, niewidomi i głusi. Duża część tej grupy może prowadzić zawodowo samochody, być operatorami wózków widłowych, pracować fizycznie. I odwrotnie: osoby niewidome mogą pracować umysłowo, na komputerze, prowadzić korespondencję. A zdarza się, że oceniający negatywnie oceniają wnioski, gdyż miały szkolić osoby z niepełnosprawnościami na operatorów wózków widłowych (a przecież osoba na wózku tego nie potrafi) lub pracowników biurowych (a przecież osoba niewidoma nie jest w stanie). Inne przypadki to nieznanostwo form racjonalnego dostosowania i – przykładowo – drastyczne obniżanie wymiaru zatrudnienia trenerów pracy, poniżej standardu. Jeszcze inne to negatywna ocena projektu podczas kontroli, ponieważ osoby głuche nie potwierdziły udziału w poszczególnych formach wsparcia – do nikogo się nie dodzwoniono (sic!).

Z lapsusów wnioskodawców oraz instytucji wdrażających można stworzyć wielotomowe „zeszyty humorów unijnych”. Takie potknięcia są nieuniknione, ważna jest ich skala.

Należy stale podnosić świadomość i wiedzę personelu. Warto zaplanować cykliczne szkolenia w tym obszarze (na przykład rokroczne) – zresztą zgodnie z art. 8 Konwencji. Analogicznej diagnozy dokonała strona społeczna, która również postuluje ciągłe prowadzenie szkoleń podnoszących wiedzę pracowników podmiotów publicznych na temat specyfiki osób zagrożonych wykluczeniem¹¹.

11 *Postulaty wynikające z Raportu Alternatywnego [w:] Zadrożny J. (red.), Społeczny Raport Alternatywny z realizacji Konwencji o prawach*

Organizowanie spotkań, konferencji, szkoleń

Instytucje zaangażowane we wdrażania funduszy europejskich organizują wiele spotkań, warsztatów, szkoleń, prowadzą konsultacje społeczne. Często te wydarzenia adresowane są do grup wykluczonych społecznie, często ich opinia jest pożądana. Wielokrotnie później zaangażowanie czy głos tych osób jest oceniany jako niewystarczający. Skutkuje to niedostatecznym dostosowaniem programów, działań, konkursów, projektów, czyli oddaleniem od zasady równości szans i niedyskryminacji. Oraz frustracją obu stron – spowodowaną fałszywym obrazem drugiej strony. Bo pierwsi nie angażują się, bo drudzy nie interesują się, nie przejmują się pierwszymi itd.

Prostym rozwiązaniem jest skuteczna promocja wydarzeń (dotarcie do adresatów) oraz zapewnienia dostępności wydarzeń oraz informacji o nich. Osoby wykluczone społecznie inaczej funkcjonują i niekoniecznie korzystają z tych samych źródeł informacji (co reszta społeczeństwa). Przyczyn może być wiele. Rodzice małych dzieci nie pojawią się, bo nie mają z kim zostawić maluchów. Głusi nie dowiedzą się, bo słabo znają język polski. Nie każdy bezdomny czyta gazety i ogląda telewizję. A na pewno mało kto z tych osób śledzi z pasją strony internetowe urzędu marszałkowskiego, urzędu pracy czy ministerialne. Pierwszym krokiem jest nawiązanie współpracy z organizacjami działającymi na rzecz adresatów. Będą one w stanie dostarczyć informacje swoimi kanałami, w szczególności bezpośrednio swoim członkom lub klientom. Pomogą również w zapewnieniu dostępności wydarzenia.

Drugim jest zapewnienie dostępności informacji o wydarzeniu. Organizator musi zapewnić jej zgodność ze standardem WCAG 2.0¹². Ważnym jest dołączenie tłumaczeń na język migowy. Szczególną wartością będzie jej przygotowanie w języku łatwym¹³. Dostępność oraz język łatwy spowodują, że przekaz będzie łatwiejszy w zrozumieniu dla wszystkich (w tym: aktywnych, pełnosprawnych, dobrze wykształconych itd.) oraz wyżej prezentowany w wyszukiwarkach internetowych.

Zawiadomienie o wydarzeniu powinno wprost wskazywać na otwartość na szczególnych odbiorców i dostępność dla nich. Zachętą do udziału będzie zaznaczenie, że zaproszenie jest kierowane w szczególności do wyróżnionych osób (na przykład rodziców z małymi dziećmi). Warto przekazać, że spotkanie odbędzie się w obiekcie dostępnym dla osób z niepełnosprawnościami, jakie są oferowane racjonalne usprawnienia (tłumacz języka migowego, materiały informacyjne w dostępnych formach itp.), że w budynku jest pomieszczenie do przewijania dzieci itd.

Wybrane miejsce musi spełniać wymogi dostępności. Najpierw trzeba do niego dotrzeć. Obiekt powinien znajdować się w niewielkiej odległości od przystanków komunikacji miejskiej, droga dotarcia powinna być wolna od krawężników itd. Trudno uznać za dostępny obiekt wyposażony w schodolaz czy platformę schodową. Takie rozwiązania są zawodne, wymagają zwykle pomocy osób trzecich. Generalnie osoby z niepełnosprawnością ruchową unikają takich budynków. Zniechęcające jest także zlokalizowanie dostępnych toalet i pomieszczeń do przewijania dzieci na innym piętrze

osób z niepełnosprawnościami w Polsce, <http://konwencja.org/cala-tresc-raportu/> (dostęp 19 maja 2016 r.).

12 Zob.: Załącznik nr 5. Lista sprawdzająca. Dostępność serwisów internetowych i aplikacji, op. cit.

13 Zob.: kolejny podrozdział.

niż wykorzystywane. Sala nie powinna mieć układu amfiteatralnego. Sala ze schodami uniemożliwia udział większej liczbie osób o ograniczonej mobilności, zwłaszcza poruszających się na wózkach. Często zapomina się, że takie osoby również prezentują, występują, są mówcami. Dlatego pomieszczenie powinno być wolne od podestu (sceny) lub powinien on być wyposażony w podjazd. Należy zadbać, by system nagłośnienia współpracował z rozwiązaniami dla osób słabosłyszących.

Standard minimum racjonalnych usprawnień zawiera: tłumaczenie na język migowy, pętle indukcyjne, wsparcie dla systemów FM (dla osób słabosłyszących), opatrzenie materiałów wideo napisami dla niesłyszących oraz materiały informacyjne w wersji elektronicznej zgodne z zasadami dostępności. Dodatkowo, formularz zgłoszeniowy powinien pozwolić na wyrażeniu chęci skorzystania z materiałów w alternatywnych formach (druk powiększony, druk brajlowski) czy asystentów osób z niepełnosprawnościami. Dobrą praktyką jest przygotowanie materiałów w języku łatwym.

Komunikowanie się w języku łatwym

Język łatwy to sposób prezentowania informacji w sposób przystępny dla odbiorców o różnorodnych potrzebach; to język łatwy do czytania i zrozumienia, prosty w treści i formie (rozdział 3 ust. 9 Wytycznych). Termin ten jest używany zamiennie z „tekstem (językiem) łatwym do czytania i zrozumienia”.

W środowisku osób z niepełnosprawnościami krąży następująca anegdota. Organizacja pozarządowa na spotkaniu rozdała parlamentarzystom prawocztowiczą umowę międzynarodową w wersji oryginalnej i w języku łatwym. Posłowie i senatorowie wybrali zapoznanie się z nią w wersji... bardziej dostępnej.

Język funduszy unijnych cierpi na duży formalizm, przesycenie fachowym słownictwem jak różnymi -izmami i -acjami oraz niską zrozumiałość dla niespecjalistów. „Operacjonalizacja” czy „deinstytucjonalizacja” wystraszą każdego. Informowanie o funduszach dziedziczy tę przypadłość. Tym bardziej warto myśleć o uproszczeniu komunikatów. I posłużeniu się językiem łatwym.

Język łatwy od lat promuje Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną – PSONI (dawniej Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Upośledzonych Umysłowo). W tym miejscu przytaczam główne zasady na podstawie publikacji PSONI¹⁴:

- używaj dobrze znanych, łatwych do zrozumienia wyrazów,
- używaj krótkich zdań,
- używaj przykładów,
- unikaj używania skrótów i skrótowców,
- gdzie tylko możliwe, używaj zdań pozytywnych, a nie negatywnych,

¹⁴ Za: Abramowska B. E. (red.), *Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia*, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, 2012, <http://www.psouu.org.pl/sites/default/files/publikacje/Informacja%20dla%20wszystkich%20-%20internet.pdf> (dostęp 20 maja 2016 r.).

- używaj raczej strony czynnej zamiast biernej,
- używaj czcionek bezszeryfowych (Calibri – tak, Times New Roman – nie), unikaj czcionek *o ozdobnym kroju*,
- używaj czcionek o dużym rozmiarze, jeśli się da – 14 pkt.,
- zrezygnuj z dzielenia wyrazów na końcu wierszy,
- używaj nagłówków (śródtytułów),
- kiedy piszesz o dłuższej liście rzeczy, używaj wypunktowań,
- wyrównuj tekst (justuj) do lewej strony,
- unikaj wcinania pierwszego wiersza akapitu,
- numeruj strony dokumentu,
- wykorzystuj rysunki, zdjęcia i symbole – mogą one łatwiej przekazać informację niż tekst.

Każdego autora i redaktora powinny zaniepokoić następujące „objawy”:

- zdanie wielokrotne złożone,
- zdanie ciągnące się przez kilka wierszy,
- zdanie zawierające więcej niż 30 wyrazów, akapit dłuższy niż 10-15 wierszy¹⁵,
- potrzeba parokrotnego przeczytania zdania, by je zrozumieć.

Życzę udanych tekstów, które będą łatwo zrozumiałe dla szerokiego grona odbiorcy. Nie tylko „funduszowych”.

¹⁵ Nie dotarłem do danych dla polskiego języka. wskazane miary to szacunki własne.

Analiza stosowania zasady dostępności w wybranych projektach infrastrukturalnych w 16 regionalnych programach operacyjnych

Piotr Kowalski

Niniejsza ekspertyza zawiera uproszczoną analizę stosowania w praktyce „Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020”¹⁶. Przygotowana została na podstawie dokumentacji konkursowej w ramach regionalnych programów operacyjnych.

Metodologia

Badając ujęcie kwestii projektowania uniwersalnego w konkursach ogłaszanych przez instytucje zarządzające regionalnymi programami operacyjnymi opierałem się na wymaganiach określonych w Wytycznych oraz szukałem zastosowania w praktyce wskazówek zawartych w podręczniku wydanym w 2015 roku przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Analiza dotyczyła konkursów, w których można było składać projekty w okresie od 15 kwietnia do 23 maja 2016 roku (niezależnie od długości trwania całego naboru). Podstawą do wyszukiwania informacji o naborach była wyszukiwarka dostępna na stronie www.funduszeuropejskie.gov.pl. Analiza opierała się na zbadaniu dokumentacji konkursowej a w szczególności:

- Regulaminów konkursu,
- Karty oceny merytorycznej,
- Innych dokumentów (np. studium wykonalności).

Wybór konkursu, który podlegał analizie nie miał charakteru losowego. Analizowany był pierwszy w kolejności wyświetlenia w wyszukiwarce konkurs, który dopuszczał możliwość finansowania budowy lub modernizacji obiektów lub dróg lub zakup taboru na potrzeby transportu zbiorowego.

W ramach przeprowadzonej analizy w dokumentacji projektowej poszukiwałem odniesień do:

- wymogów projektowania uniwersalnego,
- stosowanych kryteriów dostępu,
- konsultacji ze środowiskiem osób z niepełnosprawnościami.

¹⁶ „Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020” z dnia 8 maja 2015 r., wydane przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju.

Województwo Dolnośląskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPDS.07.02.01-IZ.00-02-090/16 tj. Nabór w trybie konkursowym w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 Osi Priorytetowej 7 Infrastruktura edukacyjna Działanie 7.2 Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną, w tym zawodową Poddziałania 7.2.1 Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną, w tym zawodową – konkursy horyzontalne (Infrastruktura szkół ponadgimnazjalnych zawodowych).

W konkursie projekty mogą składać:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jst;
- organy prowadzące szkoły, w tym organizacje pozarządowe;
- specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze;

W dokumentacji konkursowej jako jeden z dokumentów stanowiących „**Podstawy prawne oraz inne ważne dokumenty**” wskazane są **Wytyczne** a wśród preferowanych projektów wymienione są projekty **dostosowujące szkoły do potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi**. W opisie projektów, które będą mogły być sfinansowane w ramach konkursu znajduje się stwierdzenie: **Wszystkie przedsięwzięcia związane z poprawą warunków kształcenia będą uwzględniać konieczność dostosowaniem infrastruktury i wyposażenia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (jako obowiązkowy element projektu)**. Zastosowane w tym wymaganiu pojęcie „dostosowanie” należy rozumieć jako zaprojektowanie w sposób uniwersalny a nie stosowanie zasad racjonalnych usprawnień. Wynika to z kontekstu w jakim znalazło się pojęcie „dostosowanie”, ponieważ w opisie projektów przewidzianych do dofinansowania znajdują się operacje polegające na zakupie nowego wyposażenia.

Kryteria wyboru:

W dokumencie „Wyciąg z Kryteriów wyboru projektów zatwierdzonych przez KM RPO WD 2014-2020 w dniu 10.03.2016 r. (Uchwała nr 28/16 KM RPO WD) obowiązujących w naborze nr naboru RPDS.07.02.01-IZ.00-02-090/16” wśród kryteriów obligatoryjnych znajduje się kryterium „**Wpływ projektu na zasady horyzontalne UE**”, w którym określone jest kryterium „niedyskryminacji (w tym niedyskryminacji ze względu na niepełnosprawność)”. Projekt składany w konkursie musi obligatoryjnie spełniać to kryterium. W przeciwnym wypadku nie zostanie przyjęty do dofinansowania (kryterium 8). Równocześnie IZ określa kryterium „**Wpływ realizacji projektu na zasadę niedyskryminacji (w tym niedyskryminacji ze względu na niepełnosprawność)**” (kryterium 13), które dopuszcza projektu o neutralnym wpływie na zasadę niedyskryminacji. Nie jest to więc kryterium obligatoryjne (uzyskanie zera punktów nie wyłącza możliwości uzyskania dofinansowania). W opisie tego kryterium IZ wskazuje, że „Pozytywny wpływ projektu na zasadę niedyskryminacji będzie miał miejsce wówczas

gdy projekt zakłada działania przyczyniające się zwiększenia dostępu wszystkim osobom – bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę lub pochodzenie etniczne, wyznawaną religię lub światopogląd, orientację seksualną, miejsce zamieszkania – we wszystkich dziedzinach życia na jednakowych zasadach.” Trudno jednoznacznie ocenić jak będą oceniane projekty. Teoretycznie niemożliwy do dofinansowania jest projekt z neutralnym wpływem na zasadę niedyskryminacji ze względu na obligatoryjne kryterium 8. Jednak występowanie kryterium 13 sugeruje, że projekt taki mógłby otrzymać dofinansowanie lub, że IZ w ogóle stwierdza możliwość istnienia takich projektów. W dokumencie zdefiniowane jest też kryterium merytoryczne specyficzne „**Dostosowanie szkoły do pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych**”. Także i w tym kryterium możliwe jest neutralne stosowanie – otrzymanie 0 punktów nie wyklucza możliwości uzyskania dofinansowania. Odniesienia do kwestii związanych z dostępnością i projektowaniem uniwersalnym nie znalazły się w studium wykonalności.

Województwo kujawsko-pomorskie

Ze względu na brak konkursu spełniającego kryteria określone w metodologii przedmiotem analizy jest konkurs nr RPKP.06.03.02-IZ.00-04-018/16 tj. Działania 6.3 Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną Poddziałania 6.3.2 Inwestycje w infrastrukturę kształcenia zawodowego Schemat: Inwestycje z zakresu modernizacji i wyposażenia placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe - w ramach szkolnictwa specjalnego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 planowany do ogłoszenia 28 czerwca 2016 roku.

W konkursie wnioski mogą składać:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki jednostek samorządu terytorialnego,
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- samorządowe jednostki organizacyjne.

Wśród przewidzianych do dofinansowania typów projektów jest wymieniona inwestycja w istniejące lub powstające budynki i infrastrukturę szkół i placówek oświatowych. Wśród dokumentów określających podstawy prawne konkursu wymienione są **Wytyczne**. W instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie zaznaczona jest konieczność opisanie sposobów zapewnienia dostępności dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności i zgodność z zasadami projektowania uniwersalnego. Instrukcja nakazuje przeprowadzenie analizy potrzeb dostosowania pod kątem występowania wśród użytkowników osób z niepełnosprawnościami. W przypadku wybrania „neutralnego” wpływu projektu na zasadę równości szans instrukcja nakazuje przedstawienie uzasadnienia tej decyzji. Dodatkowo w przypadku budowy nowych obiektów poczynione jest zastrzeżenie, że nie można w takim wypadku projektować racjonalnych usprawnień tylko postugiwać się koncepcją projektowania uniwersalnego.

Kryteria wyboru:

Kryteria wyboru projektu określone są w dokumencie stanowiącym załącznik do uchwały Nr 11/2016 KM RPO WK-P na lata 2014-2020 z dnia 22 marca 2016 r. Wśród kryteriów merytorycznych ogólnych wymienione jest kryterium „Zgodność z zasadami horyzontalnymi”, w ramach którego oceniana jest m.in. „zgodność z zasadą równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. W szczególności ocenie podlegać będzie czy infrastruktura została zbudowana/ zmodernizowana zgodnie z zasadą projektowania uniwersalnego.”. Jest to kryterium „zerojedynkowe” przy czym niespełnianie go skutkuje odrzuceniem wniosku. W dokumentacji zaznaczono, że można określić wpływ realizowanego projektu na to kryterium jako „neutralny” ale „O neutralności można mówić wtedy, kiedy w ramach projektu wnioskodawca wskaże szczegółowe uzasadnienie, dlaczego dany projekt nie jest w stanie zrealizować jakichkolwiek działań w zakresie spełnienia ww. zasad a uzasadnienie to zostanie uznane przez osobę oceniającą za trafne i poprawne.”. Można więc zakładać, że IZ będzie kładła nacisk na zapewnienie dostępności dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności i wnioskodawca, który nie przewiduje możliwości jej zapewnienia będzie musiał ten fakt szczegółowo uzasadnić.

Województwo lubelskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPLU.07.01.00-IZ.00-06-001/16 Oś priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego Działanie 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne – projekty regionalne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020.

W konkursie wnioski mogą składać:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Parki narodowe i krajobrazowe
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne
- Organizacje pozarządowe
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska, kultury, turystyki

Wśród dokumentów wskazanych jako dokumenty kluczowe nie znalazły się „Wytyczne”.

Kryterium wyboru:

W dokumencie Załącznik nr 6 do Regulaminu konkursu - wymogi formalne i kryteria oceny projektów - Działanie 7.1- projekty regionalne wskazane jest kryterium formalne specyficzne: **Wsparta infrastruktura i wyposażenie będzie dostosowane (zgodnie z koncepcją uniwersalnego projektowania) do potrzeb osób z różnymi formami niepełnosprawności.** Jest to kryterium oceniane „zerojedynkowo”. Niespełnienie kryterium skutkuje odrzuceniem wniosku. IZ zastrzega, że będzie weryfikować opis dostępności zawarty w dokumentacji konkursowej przez składających wniosek. W przypisie do kryterium wskazane zostały „Wytyczne”. We wniosku o dofinansowanie IZ przewidział osobny punkt dotyczący wpływu realizowanego projektu na politykę horyzontalną związaną z wyrównywaniem szans w tym szans osób z niepełnosprawnością. Instrukcja wypełniania wniosku zobowiązuje do opisanie dostępności dla grup osób z różnymi niepełnosprawnościami.

Województwo lubuskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPLB.01.01.00-IZ.00-08-K01/16 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 Osi Priorytetowej 1 Gospodarka i innowacje dla Działania 1.1 Badania i innowacje. Wśród przewidzianych w konkursie typów projektów są „Inwestycje przedsiębiorstw w infrastrukturę B+R”.

W konkursie wnioski mogą składać:

- przedsiębiorstwa/partnerstwa przedsiębiorstw,
- partnerstwo przedsiębiorstw i instytucji świadczących usługi w zakresie B+R.

Wykaz dokumentów, z którymi musi się zapoznać projektodawca uwzględnia **Wytyczne**. IZ w zestawie dokumentów potrzebnych do przygotowania wniosku zamieściła **Wytyczne**.

Kryteria wyboru:

Wśród kryteriów wyboru przewidziane jest kryterium „Zgodność projektu z politykami horyzontalnymi, w tym w zakresie dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych”. Jest to kryterium „zerojedynkowe”. Jego niespełnienie skutkuje odrzuceniem wniosku. W opisie kryterium znajduje się zapis: „W ramach kryterium ocenie podlega czy projekt jest neutralny bądź pozytywny pod względem realizacji polityk horyzontalnych i czy Wnioskodawca wskazał konkretne działania, które mają pozytywny wpływ na realizację następujących polityk horyzontalnych”. Takie ujęcie może sugerować wnioskodawcom, że IZ zakłada „neutralność” projektu jako standard. Jest to zapis bardzo niepokojący. W dokumentacji konkursowej nie ma też żadnych odniesień do zasad projektowania uniwersalnego.

Województwo łódzkie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPLD.03.04.00-IZ.00-10-001/16 obejmujący nabór wniosków o dofinansowanie projektów w ramach **Osi priorytetowej III Transport Działanie III.4 Transport kolejowy** Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020.

W konkursie wnioski mogą być składane przez:

- jednostki samorządu terytorialnego, związki i stowarzyszenia jst,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- zarządcy infrastruktury kolejowej lub dworcowej,
- przedsiębiorcy.

Przedmiotem konkursu są inwestycje w nową lub remonty istniejącej infrastruktury kolejowej oraz finansowanie zakupu nowego lub modernizacja posiadanego taboru przeznaczonego do organizacji połączeń regionalnych. Osobnym typem projektów możliwych do sfinansowania są remonty przystanków kolejowych. **Wytyczne** wskazane są jako jedna z podstaw prawnych konkursu. W regulaminie znalazł się też zapis, że „Wszelkie rozwiązania infrastrukturalne w ramach realizowanych projektów będą uwzględniać potrzeby osób z niepełnosprawnościami lub osób z ograniczoną możliwością poruszania się”. W instrukcji wypełniania wniosku zawarty jest obowiązek odniesienia się do zasad projektowania uniwersalnego przy projektowaniu infrastruktury. Szczegółowy opis dostępności powinien zostać, zgodnie z instrukcją, uwzględniony w studium wykonalności.

Kryteria wyboru

Wśród kryteriów formalnych dopuszczających wymieniona jest „zgodność projektu z zasadami horyzontalnymi UE”. W instrukcji wypełniania wniosku zaznaczono, że zgodność ta powinna być „pozytywna lub neutralna”. W dokumencie opisującym kryteria IZ wskazuje, że zgodność musi być „minimum neutralna”. Kryterium wskazane jest jako „zerojedynkowe”. Wśród dodatkowych kryteriów merytorycznych dostępu określone są kryteria dotyczące zakupu lub modernizacji taboru kolejowego i modernizacji lub budowy przystanków. Jest to kryterium „Pozytywny wpływ projektu na osoby z niepełnosprawnościami lub osoby z ograniczoną możliwością poruszania się.” W obu typach projektów (tabor i przystanki) przewidziane do realizacji projekty muszą uwzględniać potrzeby osób z niepełnosprawnościami. W przeciwnym przypadku nie ma możliwości uzyskania dofinansowania.

Województwo małopolskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPMP.07.01.01-IZ.00-12-002/15 dotyczącego Poddziałania 7.1.1 Drogi regionalne, Typ projektów A Budowa, przebudowa dróg, w tym budowa obwodnic.

W konkursie mogą składać wnioski:

- województwo małopolskie,
- miasta na prawach powiatu - wyłącznie jako partner Województwa Małopolskiego,
- pozostałe jednostki samorządu terytorialnego – wyłącznie, gdy realizują przedsięwzięcia priorytetowe ujęte w zawartym pomiędzy Województwem Małopolskim, a Rządem RP Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Małopolskiego, działając przy tym w porozumieniu z Województwem Małopolskim zawartym w trybie art. 19 ust. 4 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych.

Wytyczne wskazane są w dokumentacji konkursowej jako jeden z dokumentów stanowiących podstawę prawną. W dokumentacji konkursowej (instrukcja wypełniania wniosków) znajduje się informacja o konieczności odniesienia się do zasad projektowania uniwersalnego oraz szczegółowego opisanie sposobu zapewnienia dostępności. IZ zastrzega, że projekty nie zapewniające dostępności dla osób z niepełnosprawnościami nie będą finansowane.

Kryteria wyboru:

Kryteria wyboru projektów określone są w załączniku nr 4 do Regulaminu konkursu nr RPMP.07.01.01-IZ.00-12-002/15 przyjętym uchwałą Nr 621/15 ZWM z dnia 26 maja 2015 r. Wśród kryteriów wymienione jest kryterium obligatoryjne indywidualne „Wpływ na polityki horyzontalne”. Jest to kryterium punktowane za które projekt może otrzymać zero lub jeden punkt. W przypadku otrzymania zera punktów (wpływ neutralny) projekt i tak może zostać dofinansowany. Jedynie negatywny wpływ na zasadę równości szans eliminuje projekt z możliwości ubiegania się o dofinansowanie.

Województwo mazowieckie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPMA.05.03.00-IP.01-14-012/16 w ramach Działania 5.3 Dziedzictwo kulturowe - typ projektów „Wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020. Wśród typów projektów do sfinansowania wymienione są między innymi: Usuwania barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

W konkursie projekty mogą składać:

- JST, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- instytucje kultury,

- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- podmioty działające w oparciu o przepisy ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym.

Wytyczne są wskazane w dokumentacji konkursowej. W regulaminie znajduje się też podrozdział zatytułowany „Projektowanie uniwersalne”, w którym określono, że projekty zgłaszane w konkursie muszą spełniać zasady projektowania uniwersalnego. W instrukcji wypełniania wniosku znalazły się zapisy o sposobie spełnienia kryteriów związanych z dostępnością. IZ nie nakłada na wnioskodawców obowiązku szczegółowego opisanie sposobu zapewnienia dostępności.

Kryterium dostępu:

W dokumentacji konkursowej określone zostało następujące kryterium formalne „Zgodność projektu z zasadą równości szans i niedyskryminacji w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami”. Jest to kryterium punktowane zero lub jeden punkt. Uzyskanie zera punktów nie wyklucza możliwości finansowania. Określono także kryterium dostępu: „Analiza dostępności dla osób niepełnosprawnych”. Z opisu kryterium wynika, że oceniający mają możliwość przyznania zera lub jednego punktu oraz, że będą oceniać czy projekt zakłada poprawę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami lub czy projekt dotyczy obiektu w pełni dostępnego.

Województwo opolskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPOP.05.03.03-IP.03-16-001/16, planowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa V Ochrona środowiska, dziedzictwa kulturowego i naturalnego, Poddziałanie 5.3.3. Dziedzictwo kulturowe i kultura w Aglomeracji Opolskiej. Konkurs nie spełnia kryteriów określonych w metodologii (nabór planowany jest w listopadzie 2016 roku). Obecnie w województwie opolskim nie ma aktywnego konkursu spełniającego wymogi określone w metodologii analizy. Wśród rodzajów projektów przewidzianych do dofinansowania w konkursie znajdują się m. in.: „Przebudowa, remont, zakup wyposażenia dla obiektów kultury, służące podwyższeniu standardu technicznego, w tym dostosowaniu do wymogów bezpieczeństwa wynikających z aktualnych przepisów prawa, z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami”, „Odbudowa, przebudowa, konserwacja, remont lub wyposażenie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dziedzictwa naturalnego, z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami” oraz „Budowa towarzyszącej infrastruktury technicznej, informacyjnej oraz zagospodarowania terenu wokół obiektów dziedzictwa kulturowego lub naturalnego, dostosowanie tych obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, jedynie jako element uzupełniający projektu”.

W ramach konkursu wnioski będą mogły składać:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, stowarzyszenia i porozumienia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- instytucje kultury;
- jednostki sektora finansów publicznych;
- przedsiębiorstwa - rozumiane jako podmioty (w tym spółki prawa handlowego), wykonujące usługi publiczne, w których większość udziałów lub akcji posiada województwo opolskie, powiat, gmina, miasto, związek międzygminny lub Skarb Państwa lub podmioty wybrane w trybie przepisów Ustawy Prawo Zamówień Publicznych, wykonujące usługi publiczne w obszarze objętym wsparciem w ramach działania na podstawie odrębnej, obowiązującej umowy, zawartej z jednostką samorządu terytorialnego (również na zasadach partnerstwa publiczno-prywatnego).

Wytyczne są wskazane jako dokument stanowiący jedną z podstaw prawnych. Instrukcja wypełniania wniosku przewiduje limit tysiąca znaków na opis spełniania zasady równości i niedyskryminacji. W dokumencie tym znajduje się także zastrzeżenie, że złożone projektu będą oceniane pod kątem stosowania zasad projektowania uniwersalnego.

Kryteria dostępu:

Kryteria zostały określone w załączniku nr 8 do REGULAMINU KONKURSU dotyczącego projektów złożonych w ramach: Osi V Ochrona środowiska, dziedzictwa kulturowego i naturalnego dla poddziałania 5.3.3 Dziedzictwo kulturowe i kultura w Aglomeracji Opolskiej w ramach RPO WO 2014-2020 Nabór I Wersja nr 1, kwiecień 2016 r. Wśród kryteriów merytorycznych uniwersalnych znalazło się kryterium „zgodność z prawodawstwem unijnym oraz właściwymi zasadami unijnymi w tym: zasadą równości szans kobiet i mężczyzn, zasadą równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnoprównościami oraz zasadą zrównoważonego rozwoju.”. Kryterium to wskazane jest jako kryterium „bezwzględne” jego niespełnienie skutkuje odrzuceniem wniosku o dofinansowanie. W opisie kryterium znalazły się odniesienia do projektowania uniwersalnego. IZ określiła także kryterium merytoryczne szczegółowe „Poprawa dostępności do infrastruktury kulturalnej”. Jest to kryterium punktowe. Ocenia jest od 1 do 3 punktów. W opisie kryterium zauważono konieczność łamania istniejących barier architektonicznych jednak na liście działań objętych punktowaniem nie ma wymienionych działań zmierzających do zwiększenia dostępności dla osób z niepełnoprównościami.

Województwo podkarpackie

Analiza dotyczy konkursu nr RPPK.05.01.00-IZ.00-18-001/16 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020, Oś priorytetowa V. Infrastruktura komunikacyjna, Działanie 5.1 Infrastruktura drogowa – projekty z zakresu dróg lokalnych.

Projekty w konkursie mogą składać:

- jednostki samorządu terytorialnego.

Wytyczne nie są wymienione w dokumentacji jako podstawa prawna konkursu lub istotny dokument. Wymieniono jest tylko jako dokument pomocniczy w instrukcji opracowania studium wykonalności. Instrukcja wypełniania wniosku przewiduje wśród typów projektu „projekt, w którym zadeklarowano, że nie stosuje się zasady dostępności dla osób z niepełnosprawnościami”. IZ nie zobowiązała wnioskodawców do szczegółowego opisanie sposobów zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Zasady projektowania uniwersalnego nie są przywołane zarówno w instrukcji wypełniania wniosku jak i w instrukcji przygotowania studium wykonalności.

Kryteria dostępu:

W dokumencie określone zostały kryteria merytoryczne, w tym kryterium „Zasada zapobiegania dyskryminacji i równość szans kobiet i mężczyzn”. Jest to kryterium „zerojedynkowe” jednak jego opis nie określa co się dzieje w wypadku uzyskania oceny „zero”. W opisie kryterium znajduje się odniesienie do zasad uniwersalnego projektowania. Wśród dodatkowo ocenianych urządzeń i instalacji podnoszących bezpieczeństwo użytkownika drogi nie wymieniono np. oznaczeń dla osób niewidomych i słabowidzących oraz obniżonych krawężników.

Województwo podlaskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPPD.06.02.00-IZ.00-20-001/15 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego Oś Priorytetowa VI. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami Działanie 6.2 Ochrona wody i gleb. Wśród możliwych do sfinansowania typów projektów jest budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków.

Wnioski w konkursie mogą składać:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- podmioty świadczące usługi z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- inne podmioty wykonujące usługi publiczne, w tym przedsiębiorstwa.

Wytyczne są wymienione wśród dokumentów stanowiących podstawę prawną konkursu. W instrukcji wypełniania wniosku znajduje się jedynie informacja o potrzebie określenia czy projekt nie będzie miał negatywnego wpływu na zasadę równości szans i niedyskryminacji. We wniosku brak miejsca na opisanie sposobu zapewnienia dostępności budowanej/modernizowanej infrastruktury dla osób z niepełnosprawnościami.

Kryteria dostępu:

W dokumentacji projektowej określone zostało kryterium „Projekt jest zgodny z zasadami horyzontalnymi wymienionymi w art. 7 i 8 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 oraz w RPOWP na lata 2014-2020”. Z opisu kryterium wynika, że może być ono spełnione w sposób neutralny lub pozytywny. Jest to kryterium „zerojedynkowe”. Z opisu kryterium można wnioskować, że dla IZ typową wartością kryterium jest „neutralny”. Oznacza to, że potrzeby ewentualnych pracowników z niepełnosprawnością nie są brane pod uwagę podczas projektowania nowych inwestycji.

Województwo pomorskie

Przedmiotem analizy jest konkurs RPPM.09.01.02-IZ.00-22-001/16, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego Poddziałanie 9.1.2 Transport miejski. Wśród możliwych do sfinansowania projektów są budowa i przebudowa przystanków, krańcówek, pętli, parkingów itp. infrastruktury oraz zakup taboru.

Wnioski w konkursie mogą składać:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne,
- związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- spółki z udziałem jednostek samorządu terytorialnego,
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym,
- zarządcy infrastruktury transportowej, służącej organizacji transportu zbiorowego publicznego,
- przedsiębiorcy.

Wytyczne nie są wskazane w regulaminie konkursu jako dokument będący podstawą prawną ogłoszenia. Kwestia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami nie została przez IZ ujęta w regulaminie, wytycznych do przygotowania wniosku i załączników do wniosku. Nie ma też jej w wytycznych dotyczących przygotowania studium wykonalności.

Kryteria dostępu:

W załączniku nr 6 do Regulaminu konkursu przyjętego uchwałą nr 232/125/16 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 10 marca 2016 roku określone zostało następujące

kryterium dostępu: „A.10. Zgodność z politykami horyzontalnymi UE”. Jest to kryterium obligatoryjne i „zerojedynkowe”. Niestety nie zawiera żadnego konkretnego opisu.

Województwo śląskie

Na terenie województwa śląskiego nie ma obecnie ogłoszonych ani planowanych konkursów spełniających kryteria określone w metodologii niniejszej analizy.

Województwo świętokrzyskie

Przedmiotem analizy jest konkurs RPSW.07.03.00-IZ.00-26-045/16 na składanie wniosków o dofinansowanie projektów ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020 w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Osi Priorytetowej 7 Sprawne usługi publiczne Działanie 7.3 Infrastruktura zdrowotna i społeczna dla projektów realizowanych w zakresie infrastruktury usług społecznych. W ramach konkursu finansowane mogą być między innymi projekty, których celem są inwestycje dotyczące placówek interwencji kryzysowej. Możliwe jest dofinansowanie adaptacji i remontów starych zasobów mieszkaniowych na potrzeby mieszkań wspomaganych.

W konkursie mogą składać wnioski:

- jednostki samorządu terytorialnego z terenu województwa świętokrzyskiego,
- stowarzyszenia i fundacje,
- jednostki organizacji pomocy społecznej należące do sektora finansów publicznych.

Wytyczne są wymienione wśród dokumentów stanowiących podstawę do ogłoszenia konkursu. Wśród wskaźników, które trzeba określić we wniosku o dofinansowanie znajduje się wskaźnik: „Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami” (szt.). W dokumentacji konkursowej nie ma żadnego szczegółowego wyjaśnienia na czym takie dostosowanie powinno polegać ani odniesienia do zasad projektowania uniwersalnego.

Kryteria dostępu:

W konkursie nie przewidziano żadnego kryterium odnoszącego się wprost do zasady równości szans i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Województwo warmińsko-mazurskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPWM.07.02.03-IZ.00-28-001/16 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020 Oś priorytetowa 7 Infrastruktura transportowa Działanie 7.2 Infrastruktura drogowa w miejskich obszarach funkcjonalnych Poddziałanie 7.2.3 Infrastruktura drogowa w miejskim obszarze funkcjonalnym Ełku-ZIT bis. W ramach konkursu możliwe jest sfinansowanie projektów, które przewidują budowę i przebudowę tzw.

„infrastruktury towarzyszącej” np. przejść dla pieszych.

W konkursie wnioski mogą składać:

- jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST.

Wytyczne są wskazane jako dokument będący jedną z podstaw prawnych ogłoszonego konkursu. Wśród wskaźników kluczowych wskazano wskaźnik kluczowy horyzontalny: „liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełno sprawnościami”. IZ zobowiązuje składających wnioski do przygotowania opisu dostępności dla osób z niepełnosprawnościami planowanych inwestycji. Instrukcja wypełniania wniosku zaznacza także, że projekt może mieć wpływ „pozytywny” lub „neutralny” na realizację zasady równości szans. W obu przypadkach wymagane jest uzasadnienie wyboru.

Kryteria dostępu

IZ określiła kryterium merytoryczne ogólne: „Zgodność projektu z zasadą równości szans i niedyskryminacji w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami”. Jest to kryterium „zerojedynkowe”. Z opisu kryterium wynika, że możliwe do sfinansowania będą jedynie projekty, które uzyskają wartość „tak”.

Województwo wielkopolskie

Przedmiotem analizy jest konkurs nr RPWP.01.02.00-IZ-00-30-001/16 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego, Działanie 1.2 Wzmocnienie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw Wielkopolski. Wśród projektów możliwych do sfinansowania znajduje się budowa i adaptacja infrastruktury B+R.

W konkursie mogą składać wnioski:

- Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa lub ich grupy.
- Konsorcja przedsiębiorstw z sektora MSP i jednostek naukowych, uczelni (w tym spółek celowych uczelni) lub organizacji pozarządowych (wiodącą rolę pełni przedsiębiorstwo).

Wytyczne nie są wymienione w dokumentacji konkursowej. W dokumentacji nie ma żadnych informacji dotyczących dostępności projektowanej infrastruktury.

Kryteria dostępu:

IZ określiła kryterium oceny formalnej „Projekt zakłada pozytywny lub neutralny wpływ inwestycji na polityki horyzontalne (polityka zrównoważonego rozwoju i równości szans) oraz obszary Natura 2000.”. Jest to kryterium „zerojedynkowe”. Z opisu kryterium wynika, że wpływ na realizację zasady równości szans może być „pozytywny” lub „neutralny”.

Województwo zachodniopomorskie

Przedmiotem analizy jest nabór nr RPZP.05.06.00-IZ.00-32-001/16 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020, Działanie 5.6 Zakup i modernizacja taboru kolejowego na potrzeby przewozów regionalnych - projekty pozakonkursowe. W ramach naboru przewidziana jest możliwość zakupu taboru kolejowego.

W naborze wnioszek zgłosić może Województwo Zachodniopomorskie.

Wytyczne wskazane są w dokumentacji konkursowej. Wśród zasad ubiegania się o dofinansowanie IZ określiła zasadę: „Projekty ubiegające się o dofinansowanie powinny uwzględniać potrzeby osób niepełnosprawnych oraz rozwiązywać istotne problemy komunikacyjne głównie w zakresie dostępności komunikacyjnej do obszarów mających szansę na rozwój społeczny, gospodarczy i tworzenie miejsc pracy. Zakupiony tabor powinien umożliwiać podróżowanie osobom o ograniczonej zdolności poruszania się.”.

Kryteria dostępu:

IZ określiła merytoryczne kryterium dostępu: „1.7 Dostosowanie do potrzeb osób Niepełnosprawnych”. Jest to kryterium „zerowyjedynekowe”. Niespełnienie go skutkuje odrzuceniem wniosku.

WNIOSKI

W 10 spośród 15 zanalizowanych naborów **Wytyczne** wskazano jako ważny dokument stanowiący podstawę prawną do przygotowywania projektu. W jednym naborze Wytyczne wskazane są jedynie w przypisie ale IZ w województwie lubelskim przygotowała dokumentację konkursową, która w największym stopniu zapewnia przygotowanie projektu uwzględniającego potrzeby osób z niepełnosprawnościami. W 4 naborach IZ nie wykazały Wytycznych.

W 1 spośród 15 zanalizowanych naborów nie określono kryterium dostępu odnoszącego się do realizacji zasady równości szans dla osób z niepełnosprawnościami.

W 2 na 15 naborów wymagany jest opis zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Tematyka dostępności i projektowania uniwersalnego znalazła się w dokumentacji 9 naborów wniosków.

W większości analizowanych naborów wniosków pojawiły się odniesienia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Szczególnie dobrze wyglądają opisy dotyczące zakupu taboru na potrzeby transportu zbiorowego. Wymagania dotyczące dostępności znalazły się także, co zrozumiałe, w naborach dotyczących łamania barier architektonicznych. Niepokoi natomiast pomijanie wymagań dotyczących projektowania uniwersalnego w naborach skierowanych do przedsiębiorców lub dotyczących infrastruktury ochrony środowiska. Wymóg budowania i tworzenia produktów

dostępnych dotyczy wszystkich projektów i oczyszczalnia ścieków lub laboratorium także powinna powstawać bez barier tak żeby umożliwiać zatrudnianie osób z niepełnosprawnością. Szczególnie niepokojący jest zapis przygotowany przez IZ województwa lubuskiego i podlaskiego, w którym założono, że projekty co do zasady są „neutralne” z punktu widzenia realizacji polityki równości. Niepokojące są także zapisy w dokumentacji przygotowanej przez IZ województwa podkarpackiego, z których wynika, że urządzenia i dostosowania związane z poprawą bezpieczeństwa w ruchu drogowym nie zawierają dostosowań dla osób niewidomych i słabowidzących.

Dobre praktyki

Zgodnie z Wytycznymi wszystkie produkty projektów powinny być zaprojektowane i wykonane zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego. Oznacza to konieczność stosowania właściwych kryteriów wyboru projektów a także wymagania od wnioskodawców opisu sposobu zapewnienia dostępności dla grup z różnymi niepełnosprawnościami.

W związku z tym dokumentacja konkursowa powinna:

- zawierać przynajmniej „zerojedynkowe” kryterium sprawdzające zgodność projektu z politykami horyzontalnymi w tym polityką równości szans. Najbardziej pożądane rozwiązanie to osobne kryterium „zerojedynkowe” sprawdzające zapewnienie dostępności dla osób z różnymi niepełnosprawnościami. Takie kryterium będzie miało charakter edukacyjny bo zmusi wnioskodawców do refleksji w tym zakresie,
- zawierać odwołanie do wytycznych,
- zawierać obowiązkowy opis dostępności dla grup z różnymi rodzajami niepełnosprawności,
- zawierać kryterium dodatkowe punktujące przeprowadzenie analizy potrzeb dotyczących inwestycji przy udziale osób z niepełnosprawnościami,
- zawierać cytaty z Wytycznych, mówiący o obowiązku zapewnienia dostępności produktów projektu.

Ważne żeby powyższe wymagania stosować we wszystkich konkursach a nie tylko w tych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami. Właściwie przykłady zapisów pojawiają się w dokumentacji analizowanych w niniejszym opracowaniu konkursów – nie ma jednak w nich przykładu idealnego zawierającego wszystkie dobre praktyki.

Neutralność projektów

Agata Gawska

Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020 jako dokument o charakterze horyzontalnym narzucają wszystkim podmiotom zaangażowanym we wdrażanie i realizację projektów regulacje, których stosowanie zagwarantuje zachowanie zasad równości, niedyskryminacji i dostępności. Wśród zapisów zawartych w dokumencie znajdziemy odniesienie do tzw. projektów neutralnych.

Projekty neutralne to wg *Wytycznych* projekty, które mają neutralny stosunek do zasady równości szans, niedyskryminacji i dostępności, czyli *de facto* nie łamią, ale też nie wpływają pozytywnie na realizację zasady. Dyskusje na temat neutralności projektów towarzyszą na co dzień wdrażaniu Programów Operacyjnych. Czy występują projekty neutralne? Czy neutralność oznacza, że produkty projektu mogą być niedostępne dla osób z niepełnosprawnościami? Jak weryfikować neutralność w procesie oceny merytorycznej projektów? Wiele pytań, a przede wszystkim wiele rodzajów projektów jest niewyczerpana. Postaramy się rozwiązać jak najwięcej wątpliwości w tym zakresie – wątpliwości Instytucji Zarządzających, przedstawicieli Komitetów Monitorujących, a także oceniających i piszących projekty.

Czy występują projekty neutralne?

W ocenie części środowiska pozarządowego działającego na rzecz osób z niepełnosprawnościami takich projektów nie ma, ponieważ w każdej sferze życia występują osoby z niepełnosprawnościami, które mogą być zarówno odbiorcami, jak i realizatorami każdej usługi, produktu czy infrastruktury. Trzeba jednak uczciwie powiedzieć, że nawet, jeśli nie jesteśmy w stanie wyobrazić sobie projektu neutralnego, to może po prostu nie starczy nam wyobraźni, a już na pewno nie jesteśmy w stanie przewidzieć wszelkich pomysłów na projekty, które pojawią się w perspektywie 2014-2020. Tym samym należy – zgodnie z *Wytycznymi* – założyć, że takie neutralne projekty mogą się pojawić.

Spróbujmy wyobrazić sobie projekt neutralny finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego...

Projekt dotyczy wzrostu kompetencji pracowników określonej firmy. Mało tego, dotyczy określonych z góry pracowników np. danej sekcji, a wśród tych pracowników nie znajduje się osoba z niepełnosprawnościami, która wymaga specjalnych usprawnień, aby móc w projekcie uczestniczyć. W takim przypadku można założyć, że projekt jest neutralny oraz odpowiednio tę neutralność uzasadnić. Należy jednak pamiętać, że produkty tegoż projektu, mimo, iż pozornie nie są kierowane do osób z niepełnosprawnościami (jak już powiedzieliśmy wyżej: nie ma takich osób wśród uczestników projektu), muszą być dostępne dla osób z niepełnosprawnościami (np.

strona www projektu) według standardu WCAG 2.0 określonym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. Nie jest bowiem wykluczone, że osoba z niepełnosprawnością może być zainteresowana pozyskaniem informacji o projekcie (na równi z innymi osobami, które dostęp do strony www mają), lub też w przyszłości będzie chciała, czy wręcz musiała, z wypracowanych w projekcie materiałów cyfrowych korzystać.

Spróbujmy sobie wyobrazić projekt neutralny finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego...

Projekt polega na budowie placu zabaw dla dzieci w określonej miejscowości. Wiemy zatem, kto będzie odbiorcą, możemy też stwierdzić czy i jaka jest niepełnosprawność dzieci z lokalnej społeczności. W przypadku tego projektu powstaje jednak problem innej natury, gdzie nie odbiorca - w tym przypadku młodzi mieszkańcy danej miejscowości – ale typ projektu determinuje jego neutralność. Zasadą bowiem placu zabaw jest jego „nie-dostępność”. Plac zabaw jest miejscem, gdzie dzieci mają się wspinać, biegać czy skakać, a więc pokonywać bariery. Z zasady więc wyposażenie placu zabaw będzie niedostępne np. dla dzieci na wózkach inwalidzkich. Z drugiej jednak strony przy prostych zabiegach można stworzyć dostępny plac zabaw także dla dzieci zagrożonych wykluczeniem. Prostim rozwiązaniem będzie np. zamontowanie takiej huśtawki, na którą bez problemu można wjechać wózkiem, czy też huśtawki z pasami dla dzieci niesprawnych ruchowo (nie tylko w obrębie kończyn dolnych). I nawet, jeśli obecnie jesteśmy przekonani, że w danej miejscowości nie ma dzieci na wózkach, nie oznacza, że nie mogą się pojawić, czy to jako mieszkańcy, czy turyści.

Podsumowując, najlepszym rozwiązaniem w przypadku budowy placu zabaw będzie takie opisanie przedmiotu projektu, który wprost wskaże, że niektóre elementy wyposażenia będą niedostępne – bo taka jest istota funkcjonowania placu zabaw – ale jednocześnie zadbamy o dostępność jak największej liczby sprzętów, jak np. wspomniane już huśtawki, z których mogą korzystać także dzieci sprawne ruchowo, czy też zadbanie o odpowiedniej szerokości podjazdy w miejsce schodów.

Kto decyduje o neutralności projektu?

O neutralności projektu decyduje wnioskodawca. To on musi wskazać, że projekt ma taki właśnie charakter. Mało tego – z potencjalnej neutralności musi się „wytłumaczyć”. Oznacza to, że we wniosku musi się znaleźć dokładna informacja, dlaczego według wnioskodawcy projekt ma charakter neutralny. Zgodnie z jednoznacznymi zapisami *Wytycznych*, takie uzasadnienie musi mieć miejsce nawet wtedy, gdy wzory wniosków o dofinansowanie pozwalają wyłącznie na odznaczenie opcji TAK/NIE w odniesieniu do neutralności i nie przewidują związanego z tym pola tekstowego (co stanowi ewidentny błąd po stronie instytucji).

Należy jednak pamiętać, że wybór projektu neutralnego to sytuacja wyjątkowa, tzn. taka, w której szczególnie trudno mówić o jakimkolwiek możliwym wpływie finansowanych działań na osoby z niepełnosprawnością.

Weryfikacja neutralności na etapie oceny merytorycznej wniosków?

Zgodnie z *Wytycznymi*, ocena neutralności projektu należy do oceniającego, który na podstawie uzasadnienia dokonuje weryfikacji stanu faktycznego. Rolą eksperta oceniającego projekt – określony przez Wnioskodawcę jako neutralny – jest skrupulatna weryfikacja uzasadnienia neutralności przedstawiona w wniosku. Oceniający treść wniosku powinien zwrócić uwagę na przedstawione dane – ich rzetelność, odzwierciedlenie w rzeczywistości, do jakiej się odnoszą, logikę uzasadnienia, spójność z treścią i logiką całego wniosku. A zatem uzasadnienie neutralności wymagać będzie od wnioskodawcy solidnej argumentacji, która każdorazowo będzie indywidualnie oceniana przez ekspertów.

Czy neutralność oznacza, że produkty projektu mogą być niedostępne dla osób z niepełnosprawnościami?

Stwierdzenie neutralnego wpływu na zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami nie zwalnia realizatora projektu ze stosowania zasad określonych w *Wytycznych* w odniesieniu do tych elementów projektu, w których zasada ta może mieć zastosowanie. Na przykład: strona internetowa, czy też zasoby cyfrowe wytworzone w ramach projektu muszą spełniać standard WCAG 2.0 na poziomie AA (Wytyczne, podrozdział 5.2, pkt 1). Standardy te określone są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych (Dz. U. poz. 526, z późn. zm.),

Pozorna neutralność

Zasada równości szans, niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, jako nowa zasada dla Funduszy – nowa w sensie tak silnego zaakcentowania i obudowania konkretnymi narzędziami opisanymi w *Wytycznych* – budzi kontrowersje, a także rodzi szereg pytań. Tym samym należy się spodziewać prób pozornego jej zastosowania.

Najczęściej podawanym w dyskusjach Komitetów Monitorujących czy Instytucji Zarządzających przykładem projektu neutralnego jest projekt badawczy lub taki, w ramach którego wypracowuje się końcowy produkt w postaci rekomendacji, metodologii pracy z czymś lub nad czymś lub też projekt, którego efektem są proponowane rozwiązania prawne. Wynika to z błędnego, dyskryminacyjnego podejścia do osób z niepełnosprawnościami. O ile bowiem stosunkowo łatwo wyobrazić sobie, że końcowy produkt będzie uwzględniał sytuację osób z niepełnosprawnościami lub też, że będzie dla nich dostępny (np. w postaci audio), to znacznie trudniej przychodzi refleksja, że osoba z niepełnosprawnością może być członkiem zespołu badawczego. To stosunkowo często popełniany błąd, który swego czasu miał wyraz w sytuacjach, kiedy uczelnie wyższe miały całkiem dobrze dostosowane aule dla studentów z niepełnosprawnościami, ale np. osoba poruszająca się na wózku w żaden sposób nie mogła dostać się do stanowiska prelegenta (błędne założenie, że tego typu osoba może

być studentem, ale już wykładowcą raczej nie).

Założyliśmy już, że niezwykle trudno wyobrazić sobie projekt neutralny, tym samym nie będzie projektów neutralnych o takim charakterze. Osoby z niepełnosprawnościami pracują w różnych zawodach i branżach, stale rośnie ich wykształcenie i chęć aktywnego uczestnictwa w życiu zawodowym. Dlatego też mogą, a nawet powinny, pojawiać się w zespołach projektowych (jako personel projektu, badacz albo uczestnik badania) we wszelkiego rodzaju projektach badawczych / wypracowujących rekomendacje do zmian prawa czy polityk. Dodatkową wartością merytoryczną włączania osób z niepełnosprawnościami w tego typu działania jest to, że ich punkt widzenia świata, rzeczywistości i barier może być cennym głosem w prowadzonej pracy merytorycznej. Wszak projekty o takim charakterze polegają na konfrontacji różnych spojrzeń w celu wypracowania najlepszego rozwiązania.

Przy planowaniu projektów należy więc zastosować myślenie włączające i nie starać się udowodnić za wszelką cenę, że projekt jest neutralny. Może to mieć bowiem przykre konsekwencje na etapie oceny wniosku.

Neutralność w inwestycjach

Odnosnie neutralności w kontekście inwestycji, zwłaszcza wieloletnich jak np. budowa czy remont budynku, rozwiązania TIK (technologie informacyjno-komunikacyjne), *Wytyczne* wyraźnie precyzują, że:

„W przypadku PO współfinansowanych z EFRR i FS, które nie przewidują w sposób bezpośredni wsparcia przeznaczonego dla osób z niepełnosprawnościami, planowane do realizacji wsparcie w ramach poszczególnych priorytetów inwestycyjnych (...) analizowane jest pod kątem potencjalnego wpływu finansowanych działań na sytuację osób z niepełnosprawnościami. Szczególnie istotne jest przeanalizowanie możliwości wystąpienia negatywnych skutków realizacji pomocy w postaci ograniczonego dostępu osób z niepełnosprawnościami do rezultatów wsparcia. Należy pamiętać, że pomimo iż projekt może nie zakładać bezpośredniej pomocy osobom o różnych potrzebach funkcjonalnych, to jednak trwałe efekty takich projektów, jak np. wybudowana droga czy rozwiązania z zakresu TIK, będą służyć wszystkim, również osobom z niepełnosprawnościami.”¹⁷ Można zaryzykować tezę, że także w tym zakresie inwestycje neutralne nie istnieją. Powód pierwszy to powyższy cytat. Powód drugi to wskazany wcześniej zapis mówiący o tym, że wszelkie produkty – a w tym przypadku będzie nim budynek czy rozwiązania TIK – muszą być dostępne. Pamiętajmy jednak o wyjątkach częściowych, takich jak opisany wyżej plac zabaw.

Neutralność w projektach budowlanych

Zgodnie z zapisami *Wytycznych*: „Nowa infrastruktura wytworzona w ramach projektów powinna być zgodna z koncepcją uniwersalnego projektowania, bez możliwości odstępstw od stosowania wymagań prawnych w zakresie dostępności

¹⁷ *Wytyczne* w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020 Rozdział 5, podrozdział 5.1 pkt. 3

dla osób z niepełnosprawnością wynikających z obowiązujących przepisów budowlanych”¹⁸ oraz „Co do zasady, wszystkie produkty projektów realizowanych ze środków EFS, EFRR i FS (produkty, towary, usługi, infrastruktura) są dostępne dla wszystkich osób, w tym również dostosowane do zidentyfikowanych potrzeb osób z niepełnosprawnościami.”¹⁹

Trudno wobec takich zapisów mówić o neutralności w projektach budowlanych. Należy zatem zastanowić się, jak zadbać o to, żeby projekt identyfikował, a później był dostosowany do zidentyfikowanych potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W przypadku projektów budowlanych zaleca się zastosowanie kilkietapowej ścieżki, gdzie kluczowym elementem jest audyt dostępności inwestycji na etapie projektu i odbioru budynku, na co wskazują Wytyczne „Podczas oceny wniosków o dofinansowanie projektów infrastrukturalnych, konieczna jest ocena zgodności danego projektu z koncepcją uniwersalnego projektowania. W związku z tym, IŻ zapewnia, że wnioskodawca w ramach wniosku o dofinansowanie projektu umieszcza opis dostępności nowo tworzonej inwestycji, z uwzględnieniem rodzajów niepełnosprawności²⁰”.

W kontekście neutralności (zakładając, że ona praktycznie nie występuje), należy opisać we wniosku takie elementy, jak:

- a. wyniki identyfikacji potrzeb potencjalnych użytkowników inwestycji; jeśli inwestycja ma charakter budynku ogólnodostępnego należy uwzględnić wszystkie potrzeby,
- b. sposób dostosowania inwestycji do zidentyfikowanych potrzeb i ujęcie tego w projekcie budowlanym,
- c. przygotowanie projektu budowlanego w oparciu o zasady uniwersalnego projektowania lub z uwzględnieniem racjonalnych usprawnień (tylko w przypadku przebudowy, remontu, gdzie nie można zastosować zasad uniwersalnego projektowania),
- d. sposób przeprowadzenia audytu dostępności na etapie projektu budowlanego,
- e. sposób przeprowadzenia audytu dostępności po wykonaniu inwestycji.

18 tamże, rozdział 5, podrozdział 5.2, pkt. 16

19 tamże, rozdział 5, podrozdział 5.2, pkt. 17

20 Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020, rozdział 5, podrozdział 5.2.1, pkt. 2

Racjonalne usprawnienia i kilka innych zagadnień z zakresu dostępności projektów w świetle interpretacji Departamentu EFS w Ministerstwie Rozwoju

Przemysław Żydok

Wstęp

Minął już rok od oficjalnego opublikowania *Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020*²¹. To czas na tyle długi, by proces wdrażania programów operacyjnych przetestował przynajmniej niektóre elementy horyzontalnych regulacji dotyczących dostępności, by wykazał obszary wymagające wyjaśnienia lub uszczegółowienia. Wytyczne zostały w tym czasie „obudowane” kilkoma publikacjami pomagającymi zrozumieć ją na poziomie operacyjnym – zarówno z perspektywy instytucji systemu wdrażania, jak i z punktu widzenia beneficjentów funduszy unijnych²². Jednak dopiero niedawno – pod wpływem pytań zbieranych przez Fundację Aktywizacja podczas szkoleń dla urzędników zaangażowanych we wdrażanie funduszy unijnych w Polsce²³ – Ministerstwo Rozwoju stworzyło pierwsze interpretacje Wytycznych o charakterze normatywnym. Materiał ten został wysłany do Instytucji Zarządzających Regionalnymi Programami Operacyjnymi, Instytucji Pośredniczących w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój, a także do członków Grupy roboczej do spraw równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami²⁴.

Niniejsza ekspertyza ma na celu upowszechnienie tego materiału (jak dotąd nie został nigdzie opublikowany), a także odniesienie się do niego z perspektywy organizacji pozarządowych wspierających pragmatyczny system wdrażania funduszy unijnych, a jednocześnie dbających o możliwie pełne wdrożenie *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* (wynikające z przyjętych do stosowania aktów prawa krajowego i wspólnotowego). 34 pytania i odpowiedzi obecne w piśmie MR pozwoliłem sobie podzielić na trzy odrębne bloki tematyczne i każdy z nich opatrzyłem komentarzem odnoszącym się bądź do całego bloku, bądź do któregoś z problemów szczegółowych. Omawiany materiał jest na tyle bogaty, dotyka tak wielu obszarów, iż nie jest możliwe

²¹ Wytyczne zostały zatwierdzone 8 maja 2015 r.

²² Przede wszystkim chodzi o wydany przez Ministerstwo Rozwoju obszerny poradnik dotyczący zasady dostępności: Gawska A., Żydok P. (red.), *Realizacja zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Poradnik dla realizatorów projektów i instytucji systemu wdrażania funduszy europejskich 2014-2020*, Ministerstwo Rozwoju, 2015, http://www.power.gov.pl/media/13845/publikacja_wersja_interaktywna.pdf (dostęp: 19.05.2016). Wcześniej publikację poświęconą Wytycznym wydała też Fundacja Aktywizacja: Żydok P. (red.), *Dostępność Funduszy Europejskich 2014-2020 dla osób z niepełnosprawnościami w praktyce*, Fundacja Aktywizacja, Warszawa 2015, <http://www.aktzywizacja.org.pl/aktualnosci/3448-publicacja-dostepnosc-funduszy-europejskich-2014-2020-dla-osob-z-niepełnosprawnościami-w-praktyce>, (dostęp: 24.05.2016). Niedługo, na platformie dedykowanej ekspertom oceniającym projekty EFS ma ukazać się rozbudowane szkolenie elearningowe poświęcone tematyce dostępności (ten komponent przygotowywany był również przez ekspertów z Fundacji Aktywizacja).

²³ Szkolenia opisane zostały w artykule *Pracownicy instytucji systemu wdrażania Funduszy Europejskich zdobywają wiedzę w zakresie równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami* dostępnym na stronie <http://www.aktzywizacja.org.pl/aktualnosci/3598-szkolenia-rownosc-szans-niedyskryminacja-dostepnosc> (dostęp: 24.05.2016).

²⁴ Dokument nosi roboczą nazwę: *Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020. FAQ – dostępność dla osób z niepełnosprawnościami*. Został wysłany z Ministerstwa Rozwoju wraz z pismem o nr DZF.I.8461.6.2016.PP.1 NK:70466/16 z dn. 01.04.2016.

odniesienie się w tym miejscu do wszystkich wątków – siłą rzeczy poruszam tu tematy, które uznałem bądź za najważniejsze, bądź też za najtrudniejsze do jednoznacznego zrozumienia i praktycznego stosowania.

Mechanizm racjonalnych usprawnień „jako taki”

Zdecydowanie najwięcej pytań, zadawanych na szkoleniach pracowników instytucji systemu wdrażania i przekazanych do Ministerstwa Rozwoju, dotyczyło mechanizmu racjonalnych usprawnień. Jest to niewątpliwie *novum* w rzeczywistości funduszy unijnych w Polsce. I to *novum* dość „twarde” (jak na horyzontalną zasadę niedyskryminacji), determinujące konieczność modyfikacji dotychczasowego myślenia o dystrybucji środków w ramach każdego z programów operacyjnych. Pierwsza grupa pytań i odpowiedzi dotyczy uszczegółowienia zapisów *Wytycznych* związanych z racjonalnymi usprawnieniami (gł. podrozdział 5.2, pkt. 3-14) oraz relacji tego mechanizmu do różnych narzędzi wsparcia osób z niepełnosprawnościami występującymi w ramach projektów.

Lp ¹	Pytanie	Stanowisko MR, DZF
1.	<p>Jak dokładnie rozliczać koszty związane z usprawnieniami?</p> <p>Jeśli robimy rezerwę to jak długo „trzymamy” zarezerwowane pieniądze?</p> <p>Jaką dokładnie pulę środków rezerwujemy, czy to ma być np. % środków dla danego konkursu czy np. w odniesieniu do konkretnego projektu</p>	<p>Zgodnie z zapisami ww. Wytycznych, co do zasady mechanizm racjonalnych usprawnień ma na celu umożliwienie pełnego uczestnictwa w projektach osobom o różnych potrzebach funkcjonalnych. Dotyczy to w szczególności przypadków, gdy realizacja wsparcia w środowisku dostępnym (np. budynek przystosowany architektonicznie) jest niemożliwa lub gdy koszty uzyskania dostępności są zbyt wysokie. Każdą sytuację należy jednak rozpatrywać indywidualnie, zarówno w kontekście celów projektu, charakteru interwencji i potrzeb uczestników, stosując mechanizm racjonalnych usprawnień wówczas, gdy na etapie przygotowywania projektu, nie było możliwości przygotowania założeń wsparcia adekwatnego do potrzeb wszystkich uczestników, czyli na zasadzie uniwersalnego projektowania.</p> <p>- W przypadku projektów dedykowanych, szczególnie z rozpoznanymi specjalnymi potrzebami uczestników, wnioskodawca ma możliwość uwzględnienia wydatków na dostosowanie pomieszczeń (np. montaż platformy, podnośnika itd.), czy dostosowanie cyfrowe już na etapie sporządzania wniosku o dofinansowanie. Wówczas limit 12 tys. na uczestnika nie obowiązuje. Natomiast konieczne jest wskazanie w projekcie diagnozy potrzeb danej grupy oraz zaplanowanie działań i wskaźników adekwatnych do skali środków przeznaczonych na wsparcie bezpośrednio osoby/uczestnika, prowadzące do uzyskania przez nią korzyści (np. nabycia kompetencji, podjęcia zatrudnienia). W projektach ogólnodostępnych, w przypadku wystąpienia potrzeby sfinansowania dodatkowych kosztów związanych z uczestnictwem osoby z niepełnosprawnością,</p>

¹ Numeracja w kolumnie „Lp.” odpowiada tej z pisma Ministerstwa Rozwoju. Stąd pozorny chaos w numeracji wierszy w niniejszej ekspertyzie, w której stosuję podział pytań i odpowiedzi na trzy, uporządkowane w kluczu tematycznym (innym niż w oryginale), bloki. Wszystkie elementy prezentowane w tabelach pochodzą bezpośrednio z przedmiotowego pisma MR – została w nich zachowana pisownia oryginalna.

		<p>projektodawca może skorzystać z przesunięcia środków w ramach budżetu lub wnioskować do instytucji będącej stroną umowy o zwiększenie wartości dofinansowania projektu. Co istotne, wnioskodawca w projektach ogólnodostępnych nie powinien zakładać, czy w projekcie wystąpi udział osób z niepełnosprawnością (w tym z określonym rodzajem), czy też nie. W przypadku projektów ogólnodostępnych mechanizm ten jest uruchamiany w momencie pojawienia się w projekcie osoby z niepełnosprawnością. Maksymalna wartość środków, jaka może być przeznaczona na jedną osobę to 12 tys. zł.</p> <p>Na etapie rozliczania projektu koszty związane z mechanizmem racjonalnych usprawnień wykazujemy we wnioskach o płatność w ramach zadań, w których zostały poniesione. Rozliczamy faktyczny koszt, jaki został poniesiony na usprawnienie, maksymalnie 12 tys. zł/ osobę. Informacje o zastosowaniu przedmiotowego mechanizmu umieszczamy w opisie postępu rzeczowego we wniosku o płatność.</p> <p>Jeśli chodzi o zapewnienie środków na racjonalne usprawnienia przez IZ RPO/KPO, decyzja w zakresie sposobu zapewnienia środków należy do instytucji będącej stroną umowy. Należy przy tym zaznaczyć, że konieczne jest wypracowanie rozwiązań, które pozwolą na sprawne, nie powodujące opóźnień w harmonogramie realizacji projektu, przekazanie beneficjentowi środków.</p>
9.	Czy koszty racjonalnych usprawnień mogą być refinansowane?	Tak. Patrz odpowiedź w pkt 1.
12.	<p>1. Czy koszt wynagrodzenia osób prowadzących zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju lub zakup pomocy dydaktycznych do tego rodzaju zajęć należy traktować jako mechanizmem racjonalnych usprawnień?</p> <p>2. Czy wszystkie wydatki dotyczące dostosowania istniejących miejsc przedszkolnych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych wskazane jako możliwe do poniesienia w Wytycznych dla obszaru edukacji należy traktować jako mechanizm racjonalnych usprawnień?</p>	<p>Co do zasady mechanizm racjonalnych usprawnień ma na celu umożliwienie pełnego uczestnictwa każdej osobie zainteresowanej udziałem w projekcie, szczególnie w przypadkach, gdy nie ma możliwości realizacji wsparcia w środowisku dostępnym lub gdy koszty uzyskania dostępności byłyby zbyt wysokie.</p> <p>Stąd też, zarówno pierwszą jak i drugą sytuację opisaną w ramach Państwa pytań należy rozpatrywać indywidualnie w kontekście celów projektu, stosując mechanizm racjonalnych usprawnień, wówczas gdy nie było możliwości zaplanowania na etapie przygotowywania założeń wsparcia w projekcie zgodnie z potrzebami wszystkich uczestników czyli na zasadzie uniwersalnego projektowania. Dla przykładu w sytuacji, gdy w projekcie realizującym zajęcia dodatkowe dla dzieci w wieku przedszkolnym nie przewidziano zajęć dla dziecka z niepełnosprawnością, a na etapie realizacji projektu pojawi się uczestnik ze specjalnymi potrzebami należy wykorzystać mechanizm racjonalnych usprawnień.</p>

13.	Jak zapobiec podwójnemu finansowaniu np. na usługę asystenta w CT9?	<p>Jeśli w ramach projektu przewidziano już usługę asystenta, to nie ma możliwości jego ponownego sfinansowania dla tej samej osoby w ramach mechanizmu racjonalnego usprawnienia (będzie to stanowiło podwójne finansowanie).</p> <p>Należy tu zwrócić szczególnie uwagę na projekty realizowane w PI 9iv, gdzie istotą i celem udzielanego wsparcia może być zapewnienie usługi asystenckiej. Z kolei zastosowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień w postaci asystenta ma pozwolić OzN na wzięcie udziału w projekcie, ze względu na występujące bariery.</p>
20.	Skąd wziąć pieniądze na racjonalne usprawnienia, jeśli alokacja jest ściśle powiązana ze wskaźnikami i nie ma możliwości wyodrębnienia środków w IZ?	Pozostaje do decyzji IZ.
23.	Potrzeba wskazania z Ministerstwa odnośnie wysokości rezerwy na mechanizm racjonalnych usprawnień (ważne w przypadku nie wydatkowania środków)	Pozostaje do decyzji IZ.

Komentarz:

1. Odpowiedzi Ministerstwa Rozwoju niewątpliwie operacjonalizują część ogólnych zapisów zawartych w *Wytycznych*. Niektóre elementy pozostają jednak nadal niedookreślone. Takim jest np. kwestia stosowania mechanizmu racjonalnych usprawnień w tzw. projektach dedykowanych. Po pierwsze, **kwestia samego pojęcia „projekt dedykowany”**. Wiadomo, że zgodnie z *Wytycznymi* (podrozdział 5.2, pkt 6) są to projekty zorientowane „wyłącznie lub przede wszystkim na osoby z niepełnosprawnościami”. Owe „przede wszystkim” nie jest jednak doprecyzowane. W takiej sytuacji naturalną wydaje się interpretacja *stricte* matematyczna: „przede wszystkim” oznacza większość, a więc równa się 50% + 1 osoba.
2. Ważniejsze wydają się jednak zapisy z przytoczonego powyżej pkt 1. Niewątpliwie pozytywne w odpowiedzi MR jest doprecyzowanie sytuacji wpisania kosztów gwarantujących dostępność w budżet projektu na etapie jego tworzenia – w tych sytuacjach (jak czytamy w pkt 1) koszty te nie wyczerpują limitu 12 tys. na osobę. Z drugiej jednak strony przedmiotowa odpowiedź wzmocnia pewne ryzyko wynikające już z brzmienia pkt 6 z podrozdziału 5.2 *Wytycznych*: „W projektach dedykowanych [...] wydatki na sfinansowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień są wskazane we wniosku o dofinansowanie projektu”. Z tego zapisu wywnioskować można na zasadzie domniemania, iż na późniejszym etapie realizacji **projektu dedykowanego** nie ma możliwości korzystania z **mechanizmu racjonalnych usprawnień**. Jest to jednak wyłącznie domniemanie, gdyż *Wytyczne* ani FAQ z Ministerstwa Rozwoju nie stwierdzają wprost, iż tego typu koszt byłby niekwalifikowalny. I bardzo dobrze, gdyż często mogą zdarzać się sytuację, kiedy będzie on po prostu niezbędny. Po pierwsze, dlatego, iż duża część projektów

dedykowanych w momencie powstawania wniosku nie bazuje na zrekrutowanej grupie konkretnych uczestników (a tylko z perspektywy *stricte* zindywidualizowanych potrzeb należy patrzeć na mechanizm racjonalnych usprawnień), a jedynie na dobrej znajomości środowiska osób z niepełnosprawnościami przez wyspecjalizowanych w tej tematyce beneficjentów. Po drugie, nawet dobrze przeprowadzona diagnoza indywidualnych potrzeb wynikających z interakcji pomiędzy konkretnymi ograniczeniami funkcjonalnymi danej osoby, a specyfiką oferowanego wsparcia może okazać się niewystarczająca, jeśli odbywa się tylko teoretycznie, na etapie planowania działań – niektóre potrzeby mogą zostać bowiem uwypuklone dopiero w praktycznej konfrontacji z rzeczywistością projektową. Po trzecie wreszcie, należy pamiętać, iż dysfunkcje wynikające z niektórych niepełnosprawności zmieniają się w czasie i zwłaszcza w przypadku dłuższych projektów niezbędne może okazać się zastosowanie nieprzewidzianych uprzednio dostosowań. **Dlatego też jest niezwykle istotne, aby we wszystkich programach operacyjnych w tzw. projektach dedykowanych było możliwe finansowanie racjonalnych usprawnień także wtedy, gdy ich potrzeba zostanie zdiagnozowana i udowodniona na późniejszych etapach realizacji projektów.**

3. Oczywiście nie sposób jest pominąć **odpowiedzi cedujących poszukiwanie właściwych rozwiązań na Instytucje Zarządzające** poszczególnymi programami operacyjnymi. Jest to naturalna konsekwencja decentralizacji systemu wdrażania funduszy unijnych w perspektywie 2014-2020, która może mieć swoje dobre strony (m.in. przetestowanie wielu różnych rozwiązań, a także większa odpowiedzialność za swoje własne działania), ale też wymaga koordynacji i dobrej komunikacji pomiędzy instytucjami. W innym przypadku istnieje poważne ryzyko powstania różnych rozwiązań służących dostępności w poszczególnych regionach – niektóre z nich mogą być wadliwe, niektóre mogą być wyraźnie mniej korzystne dla niepełnosprawnych uczestników projektów niż inne, co stworzy sytuację braku równych szans w dostępie do usług i produktów finansowanych z funduszy unijnych. Wielką w tym rolę Ministerstwa Rozwoju, autora *Wytycznych* i Instytucji Koordynującej Umowę Partnerstwa.
4. Niewątpliwie dużym wyzwaniem dla IZ RPO będzie **określenie zasad finansowania kosztów racjonalnych usprawnień** innych niż tylko wykorzystanie zasady elastyczności budżetu (to podstawowe rozwiązanie może okazać się niewystarczające). Warto w tym miejscu przypomnieć publikację pt. *Propozycje systemowych rozwiązań gwarantujących dostępność Funduszy polityki spójności 2014-2020 dla osób z niepełnosprawnościami*, na której wzorowane były niektóre zapisy *Wytycznych*, a która w podrozdziale 3.1.2. *Finansowanie racjonalnych usprawnień (dostosowań) na etapie realizacji Projektów* przedstawia różne aspekty procesu uruchamiania mechanizmu racjonalnych usprawnień²⁵ Należy jednak wyraźnie podkreślić, iż ze względu na pionierski charakter tego procesu nie można z całą pewnością zawyrokować, który ze sposobów uruchamiania i finansowania racjonalnych usprawnień sprawdzi się najlepiej. Na pewno jednak nie

25 Propozycje systemowych rozwiązań gwarantujących dostępność Funduszy polityki spójności 2014-2020 dla osób z niepełnosprawnościami, On Inclusion 14 – 20, s. 17-23, http://www.aktywizacja.org.pl/images/Badania_i_analzy/Dostepnosc_Funduszy_UE_dla_ON_propozycje_wytycznych_wersja1_1.pdf, [dostęp: 24.05.2016].

można ograniczać się do wyrażania zgody na przesunięcia w budżecie. Każda IZ powinna mieć opracowaną ściśle określoną procedurę postępowania w sytuacji, gdy osoba z niepełnosprawnością chcąc skorzystać z projektu musi skorzystać z racjonalnego usprawnienia, a w budżecie tego projektu nie ma w tym momencie żadnych oszczędności. Raczej na pewno procedura ta powinna wiązać się z wydzieloną, alokacją, zabezpieczoną np. na poziomie danego konkursu (wtedy istnieje największa zbieżność z podstawowymi procedurami realizacji projektów, o których mowa w kolejnym podrozdziale) i elastycznie przesuwaną w obrębie danego działania w przypadku niewykorzystania. Można też sobie wyobrazić pulę środków lokowaną na poziomie działania, czy nawet całego, zarządzaną przez IZ, ale operacyjnie dystrybuowaną na określonych zasadach przez poszczególne instytucje ogłaszające konkurs. Uspokajający dla IZ może być fakt, że w tym momencie wspomniana rezerwa nie musi być duża (wydaje się, że 1-2% środków przeznaczonych na projekty powinno w pierwszym etapie spokojnie wystarczyć), gdyż najprawdopodobniej większy napływ osób z niepełnosprawnościami do projektów nastąpi dopiero w 2018 r. Najpierw potencjalna dostępność funduszy musi być przetestowana w praktyce przez nielicznych liderów i solidnie wypromowana przez wszystkie Instytucje systemu wdrażania.

Racjonalne usprawnienia, a rozliczenia ryczałtowe, stawki jednostkowe, środki trwałe, *cross-financing*, wkład własny i inne elementy mechaniki finansowej funduszy unijnych

Zdecydowanie najliczniejsza grupa pytań zadawanych przez przedstawicieli poszczególnych instytucji zarządzających dotyczyła stosowania mechanizmu racjonalnych usprawnień w kontekście poszczególnych elementów mechaniki finansowej funduszy opisanych w *Wytycznych w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020*.

Lp.	Pytanie	Stanowisko MR, DZF
2.	Czy po uruchomieniu racjonalnych usprawnień należy aneksować umowy?	Zależy to od typu zmian oraz treści zawartych umów o dofinansowanie. Co do zasady, jeśli w związku z uruchamianiem racjonalnych usprawnień dokonywane są wyłącznie przesunięcia w budżecie projektu w ramach elastyczności budżetu, nie ma konieczności aneksowania umowy, aczkolwiek może zachodzić konieczność zmiany wniosku o dofinansowanie projektu (np. w związku z podwyższeniem limitu na zakup środków trwałych i <i>cross-financingu</i> w ramach PO WER). Jeśli natomiast zwiększane jest w projekcie dofinansowanie lub dochodzi do innej zmiany wymagającej aneksowania umowy, () umowę należy aneksować.

3.	Jak rozliczać związane z racjonalnymi usprawnieniami koszty dotyczące realizacji spotkań informacyjnych organizowanych przez IP?	Przy organizacji spotkań przez IP zastosowanie ma przepis podrozdziału 5.2 pkt 2 wytycznych dot. równości szans oraz wytyczne dotyczące pomocy technicznej.
4.	Co w przypadku projektu rozliczanego obowiązkowo ryczałtem, w którym nie założono kosztów racjonalnych usprawnień, a nagle się one pojawiły i musi być zmieniona forma rozliczenia (zmiana wartości projektu pow. 100 tys. zł)?	<p>W przypadku projektów rozliczanych obowiązkowo ryczałtem nie ma możliwości przekroczenia wartości projektu powyżej 100 tys. zł wkładu publicznego, nawet z tytułu finansowania kosztów racjonalnych usprawnień.</p> <p>W przypadku projektów rozliczanych ryczałtowo, w których istnieje możliwość podniesienia wartości projektu (ponieważ wartość wkładu publicznego nie przekracza 100 tys. zł po dodaniu kosztów racjonalnych usprawnień), możliwe jest aneksowanie umowy i zwiększenie wartości projektu o koszt niezbędnych racjonalnych usprawnień. W takim przypadku wydatki związane z racjonalnymi usprawnieniami powinny zostać uwzględnione albo jako odrębna kwota ryczałtowa lub jako element kwoty ryczałtowej już określonej i powinny zostać dla tych wydatków określone wskaźniki, które pozwolą na rozliczenie wydatków z tym związanych.</p> <p>W przypadku gdy IZ określa stawki jednostkowe dla projektów poniżej 100 tys. zł wkładu publicznego, powinna ona uwzględnić w metodologii charakter i potrzeby grupy uczestników, w tym potrzeby osób z niepełnosprawnościami.</p> <p>Szczegółowe zasady rozliczania projektów w sposób uproszczony określa IZ.</p>
5.	Jak w budżecie projektu rozliczanego stawkami jednostkowymi zaplanować koszty racjonalnych usprawnień?	W projektach rozliczanych stawkami jednostkowymi warto wprowadzić odrębne stawki dla osób z niepełnosprawnościami, uwzględniając indywidualne potrzeby OzN (np. uwzględniając stawki dla różnych rodzajów niepełnosprawności).
6.	<p>Czy można przekroczyć limit określony jako kryterium dostępu w dokumentacji konkursowej?</p> <p>Jak koszty racjonalnych usprawnień mają się do różnego typu kryteriów dostępu (budżet projektu, limit na osobę itp.)?</p>	<p>Ocena zależy od indywidualnego brzmienia kryterium i należy do IZ określającej dane kryterium. Należy jednak zauważyć, że określone na etapie wnioskowania kryteria powinny zostać dotrzymane, w zależności od brzmienia kryterium, na etapie wnioskowania o przyznanie dofinansowania lub w trakcie całej realizacji projektu.</p> <p>W opinii MR w przypadku kryteriów określających limity na osobę /uczestnika projektu należy rozważyć dodanie przypisu mówiącego o możliwości zwiększenia limitu w przypadku wystąpienia mechanizmu racjonalnych usprawnień.</p>
10.	Jak wyliczać wkład własny w projekcie w przypadku zwiększenia wartości projektu o 12.000?	Na zasadach standardowych. Zgodnie z kryteriami określonymi przez IZ. .
14.	Jaki jest wpływ uruchomienia racjonalnych usprawnień na montaż finansowy projektu? (wkład własny, pośrednie, cross-financing)	Patrz pkt 2, 6 i 10.

15.	Jak pogodzić Wytyczne z Wytycznymi dotyczącymi kwalifikowalności (zwiększenie wartości projektu)?	Patrz pkt 2, 4, 6, 10.
16.	Jak pogodzić mechanizm racjonalnych usprawnień z różnymi limitami, które obowiązują w konkursach? (limit wartości projektu, limit na gminę itp.)	j.w. Ponadto instytucje odpowiedzialne za przygotowanie konkursu w ramach jego warunków powinny doprecyzować czy mechanizm racjonalnych usprawnień jest w jego ramach uwzględniony czy też w przypadku konieczności zastosowania racjonalnych usprawnień – wskazywane limity nie będą miały zastosowania dla tego mechanizmu.
19.	Mechanizm racjonalnych usprawnień vs racjonalność wydatkowania – obawa przed zarzutami różnych kontroli, w tym NIK	Wydatki powinny być zgodne z przepisami unijnymi i <i>Wytycznymi kwalifikowalności...</i>
24.	Uruchomienie mechanizmu racjonalnych usprawnień automatycznie generuje wzrost wartości projektu a tym samym zwiększenie wymaganego wkładu własnego. Jak zapewnić wkład? + wątpliwość techniczna/IT: Bez zwiększenia wkładu generator nie pozwoli na wprowadzenie zmian we wniosku	Przy uruchamianiu mechanizmu racjonalnych usprawnień wkład własny wnoszony jest na zasadach standardowych. Zgodnie z kryteriami określonymi przez IZ. Oznacza to, że jeśli wartość projektu w trakcie realizacji wzrasta, wymaga to aneksu do umowy, który wprowadzany jest następnie do systemu informatycznego SL2014. Jeśli wymagany wkład własny jest określony jako % wartości projektu i był do projektu wnoszony na minimalnym zakładanym poziomie, do projektu należy wnieść dodatkowy wkład własny (jego forma wniesienia nie jest określona). Patrz pkt 2.
25.	Cross i środki trwałe a mechanizm racjonalnych usprawnień?	Patrz pkt 2.
27.	Co z kwalifikowalnością racjonalnych usprawnień w przypadku rezygnacji BO z uczestnictwa w projekcie?	Kwalifikowalność racjonalnych usprawnień oceniana jest za zasadach standardowych.
29.	Sprzeczność wytycznych z wytycznymi o kwalifikowalności (np. limity na godziny szkoleniowe, zakładające wyższy koszt udziału w szkoleniu OzN)?	Pytanie niejasne.
30.	Jeżeli jako racjonalne usprawnienie zastosujemy jakiś środek trwały np. podjazd, czy będzie to zaliczane do cross-financingu czy nie? Oraz co w sytuacji gdy limit tych kosztów zostanie przekroczony a mamy kolejne racjonalne usprawnienie	Zakup środka trwałego przeznaczonego na dostosowanie lub adaptację budynków i pomieszczeń będzie stanowić wydatek w ramach cross-financingu. Do kwalifikowalności zakupu środków trwałych stosuje się podrozdział 6.12 Wytycznych kwalifikowalności... Przekroczenie limitu cross-financingu może wymagać zmiany umowy o dofinansowanie lub przynajmniej wniosku o dofinansowanie projektu – zależy to od zasad określonych przez IZ.

32.	Co z projektami całkowicie rozliczanymi ryczałtem? Jak monitorować wydatki na racjonalne usprawnienia? Jak szacować koszt tych usprawnień - chodzi o to że beneficjent wpisze to w budżet na etapie składania projektu.	Patrz pkt 4. Wydatki na racjonalne usprawnienia szacowane są na zasadach ogólnych, obowiązujących dla szacowania danych wydatków w ramach kwoty ryczałtowej, tj. nie ma znaczenia czy szacujemy koszt dostosowania pomieszczenia do potrzeb osób niepełnosprawnych czy dla potrzeb dzieci czy innej grupy docelowej, szacowanie wygląda podobnie.
34.	Wątpliwości budzą sytuacje gdy należy dla zastosowania racjonalnego usprawnienia, uruchomić procedurę zapytań ofertowych. Będzie to trudno pogodzić z harmonogramem projektu.	Do zakupu środków bądź usług w ramach racjonalnych usprawnień związanych z koniecznością przeprowadzenia postępowań konkurencyjnych stosuje się standardowe zasady.

Komentarz:

1. Zaprezentowane odpowiedzi Ministerstwa Rozwoju w sposób jednoznaczny wiążą mechanizm racjonalnych usprawnień z *Wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020*. Może się to wydawać sprawą oczywistą, jednak skala wątpliwości dotyczących tego tematu pokazuje, że takie powiązanie było potrzebne, gdyż status *Wytycznych* dostępnościowych w kontekście całego systemu wdrażania nie był jasny. Generalnie jest to bardzo dobry kierunek, pozwalający na realne włączenie mechanizmu racjonalnych usprawnień w skomplikowaną architekturę programów operacyjnych. Jest w tym rozwiązaniu jednak kilka elementów budzących niepokój, bądź też wymagających szerszego omówienia.
2. Najbardziej zagrażająca horyzontalnej zasadzie niedyskryminacji wydaje się odpowiedź na pytanie nr 4: „W przypadku projektów rozliczanych obowiązkowo ryczałtem nie ma możliwości przekroczenia wartości projektu powyżej 100 tys. zł wkładu publicznego, nawet z tytułu finansowania kosztów racjonalnych usprawnień”. Oczywiście nie chodzi mi w tym momencie o oczywistą omyłkę występującą w pytaniu i powieloną w odpowiedzi (limitem jest równowartość 100 tys. EUR, a nie 100 tys. PLN), ale o potencjalnie realną sytuację, kiedy budżet jakiegoś projektu (dajmy na to: szkoleniowego) osadzony jest dokładnie na limicie określającym ryczałtową metodę rozliczenia, nie ma w tym budżecie żadnych oszczędności, a zakwalifikowana do projektu osoba z niepełnosprawnością (np. osoba głucha) nie może skorzystać ze wsparcia bez sfinansowania konkretnego racjonalnego usprawnienia (tłumacza języka migowego). Zaproponowane przez MR rozwiązanie zmusza do rozwiązań, które w *Wytycznych* zakwalifikowane są jednoznacznie jako dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność²⁶. Mówiąc

²⁶ „Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność – jakiegokolwiek różnicowanie, wykluczanie lub ograniczanie ze względu na niepełnosprawność, którego celem lub skutkiem jest naruszenie lub znieważenie uznania, korzystania lub wykonywania wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie polityki, gospodarki, społecznej, kulturalnej, obywatelskiej lub w jakiegokolwiek innej, na zasadzie równości z innymi osobami. Obejmuje to wszelkie przejawy dyskryminacji, w tym odmowę racjonalnego usprawnienia” (*Wytyczne*, rozdz. 3, pkt 4).

prościej: osoba z niepełnosprawnością nie będzie mogła wziąć udziału w projekcie ze względu na wyższość wytycznych dotyczących kwalifikowalności kosztów nad „wytycznymi równościowymi”. Takich przypadków nie będzie zapewne wiele, jednak już sama możliwość ich wystąpienia powinna budzić niepokój i zmuszać do refleksji, jak z takiej sytuacji wybrnąć nie łamiąc zasad horyzontalnych Unii Europejskiej. Może warto w tym kontekście pomyśleć o jakiejś niewielkiej rezerwie finansowej będącej w dyspozycji instytucji zarządzającej, uruchamianej w krytycznej sytuacji niezależnie od stanu budżetu danego projektu, zgodnie z procedurą, która formalnie nie powoduje zwiększenia tego budżetu powyżej kwoty 100 tysięcy EUR (zakupu racjonalnego usprawnienia mogłaby dokonywać formalnie lub także faktycznie – z opcją wypożyczenia niepełnosprawnemu uczestnikowi projektu – IZ).

3. Niepokojącym pomysłem jest też dopuszczenie możliwości zastosowania stawek jednostkowych w miejsce mechanizmu racjonalnych usprawnień. Wielką zaletą tego mechanizmu jest bowiem jego elastyczność, możliwość dostosowania się do bardzo różnych rodzajów dysfunkcji związanych z niepełnosprawnością danej osoby, czy też skali niedostępności otoczenia, w którym udzielane jest wsparcie. Stawki jednostkowe – nawet z zastosowanym *a priori* zwiększonym limitem na wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami – są pod tym względem narzędziem wybitnie ułomnym, dającym raczej poczucie dostępności (tzw. dostępność pozorna; deklaratywna dostępność dla ogółu środowiska osób z niepełnosprawnościami), niż realną dostępność dla osób ze specyficznymi, często bardzo zindywidualizowanymi potrzebami funkcjonalnymi. Dlatego zdecydowanie lepszym – choć oczywiście bardziej wymagającym dla instytucji ogłaszającej konkurs – rozwiązaniem jest stosowanie równej stawki jednostkowej dla wszystkich uczestników projektów, a w przypadku wystąpienia szczególnych potrzeb wynikających z niepełnosprawności – znalezienie sposobu do takiej modyfikacji budżetu, aby możliwe było zastosowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień. Gdyby jednak jakaś instytucja chciała gwarantować dostępność wsparcia poprzez zwiększone limity stawek jednostkowych, to powinny być to wyraźne, a nie tylko symboliczne wzrosty przedmiotowych stawek. Oczywiście, przy różnych rodzajach wsparcia, a także przy różnych rodzajach niepełnosprawności powinno się w tym zakresie dokonać szczegółowej analizy, ale w uproszczeniu, biorąc pod uwagę konieczność sfinansowania bardzo drogiego dostosowań w przypadku niektórych uczestników projektów, limit stawki na 1 osobę z niepełnosprawnością powinien wynosić ok. 130% standardowego limitu obowiązującego w danym konkursie.
4. Należy zauważyć, iż odpowiedzi na pyt. nr 6 i 16 dostarczają cennego doprecyzowania interpretacji dokonanej przez Departament EFS w Ministerstwie Rozwoju (IZ w PO WER i autor *Wytycznych*) w piśmie o nr DZF.1.8461.4.2015.ABU.1 z dn. 19.08.2015 r. kierowanym do Instytucji Pośredniczących PO WER. Czytamy w nim, iż: „W przypadku gdy w ramach konkursu ustalono średni koszt wsparcia na aktywizację jednego uczestnika, do kwoty tej nie należy wliczać wydatków na wdrożenie mechanizmu racjonalnych usprawnień. Środki na realizację mechanizmu racjonalnych usprawnień powinny stanowić dodatkowy element wsparcia niezbędnego dla zapewnienia osobie z niepełnosprawnością możliwości

uczestnictwa w formach aktywizacji zawodowej zaplanowanych w projekcie i nie powinny być wliczane do średniego kosztu wydatków przeznaczonych na aktywizację osób z niepełnosprawnościami”. To, zdecydowanie konwencyjne rozwiązanie, które należy rekomendować wszystkim programom operacyjnym, zostaje uzupełnione o wskazanie, iż Komitet Monitorujący – na etapie kształtowania kryteriów wyboru projektów – lub też Instytucja Ogłaszająca Konkurs – na etapie kształtowania regulaminu – powinny w jasny sposób określić, czy mechanizm racjonalnych usprawnień jest w jego ramach uwzględniony czy też w przypadku konieczności zastosowania racjonalnych usprawnień – wskazywane limity nie będą miały zastosowania dla tego mechanizmu (to drugie rozwiązanie jest jedynym, które gwarantuje realną dostępność projektów).

5. W pyt. 19 wybrzmiała obawa o ewentualne zastrzeżenia Najwyższej Izby Kontroli do efektywności kosztowej wydatków związanych z racjonalnymi usprawnieniami. Należy w tym miejscu podkreślić, iż NIK jest jedną z instytucji, która – wykorzystując swoje ustawowe prerogatywy – wspiera wdrażanie Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych i zwraca uwagę kontrolowanym instytucjom na konieczność znacznie większej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami²⁷.
6. Niezadowolającą wydaje się odpowiedź na pyt. 34, w którym wybrzmiała słuszna obawa o ryzyko znacznego spowolnienia zakupu racjonalnych usprawnień (co do zasady uruchamianych w trybie możliwie najszybszym) poprzez konieczność zastosowania czasochłonnej procedury zapytań ofertowych. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na fakt, iż istotą mechanizmu racjonalnych usprawnień jest zapewnienie dostosowania dla osób o specyficznych, zindywidualizowanych potrzebach funkcjonalnych determinowanych bardzo różnymi dysfunkcjami i niedostępnością środowiska. Tak więc nawet w przypadku jednorazowego zakupu (tożsamość czasowa) racjonalnych usprawnień dla wielu osób, najczęściej będziemy mieli do czynienia z brakiem tożsamości przedmiotowej (często także podmiotowej). Będą to więc *de facto* odrębne zamówienia o kwocie nieprzekraczającej 20 tys. PLN, do których stosuje się uproszczone metody wyboru dostawcy / wykonawcy. W ten sposób należy patrzeć na kwestię zakupu racjonalnych usprawnień, jeśli *Wytyczne* mają być faktycznie wdrażane, a dostępność projektów dla osób z niepełnosprawnościami ma być realna, a nie jedynie nominalna.

Konwencja jako punkt odniesienia – pytania dotyczące skali wdrożenia zasady dostępności

Do ostatniej grupy pytań zaliczyłem te, które odchodzą od tematu technicznych korelacji mechanizmu racjonalnych usprawnień i skupiają się na kwestiach merytorycznych związanych z niepełnosprawnością.

27 Świadczą o tym m.in. przeprowadzone przez NIK kontrole oraz ich wyniki: *Dostępność obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim (P/12/127)*, nr ewid. 171/2012/P12127/LBI, LBI-4101-07-00/2012, źródło: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,4642.vp,6180.pdf> [dostęp: 24.05.2016]; *Realizacja przez podmioty wykonujące zadania publiczne obowiązku dostosowania ich stron internetowych do potrzeb osób niepełnosprawnych (D/15/505)*, nr ewid. 205/2015/D/15/505/KAP, źródło: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,10057.vp,12366.pdf> [dostęp: 24.05.2016].

Lp.	Pytanie	Stanowisko MR, DZF
7.	W jaki sposób beneficjent musi udowodnić udział OZN w projekcie (czy wystarczy oświadczenie beneficjenta czy wymagane są specjalistyczne dokumenty?)	W wytycznych dot. równości szans przyjęto stosowanie definicji osób z niepełnosprawnościami oznaczające osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.), a także osoby z zaburzeniami psychicznymi, w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375. Warto również podkreślić, że zgodnie z zapisami ww. Wytycznych, IZ mają możliwość rozszerzenia zakresu stosowania Wytycznych również na inne osoby z niepełnosprawnościami (lub wybrane ich kategorie). Beneficjent udowadnia udział OZN w projekcie kierując się zasadami określonymi w Wytycznych w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014-2020.
8.	Czy asystenci osób niepełnosprawnych muszą posiadać uprawnienia? Jakież?	Usługi asystenckie w Polsce nie są prawnie uregulowane. Minimalne wymogi świadczenia usług asystenckich są planowane do określenia w wytycznych ds. włączenia społecznego.
11.	<p>Zgodnie z „Wytycznymi w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020” - „każdy wydatek poniesiony w celu ułatwienia dostępu i uczestnictwa w projekcie osób z niepełnosprawnościami jest kwalifikowalny, o ile nie stanowi wydatku niekwalifikowalnego na mocy przepisów unijnych oraz Wytycznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020”.</p> <p>Założmy, że w funkcjonującym już mieszkaniu wspomaganym mieszka 5 osób. W ramach projektu sfinansowane zostanie utworzenie 1 dodatkowego miejsca dla osoby z niepełnosprawnościami (w tymże mieszkaniu). W ramach kosztów racjonalnych usprawnień zakupiony zostanie dla tejże osoby z niepełnosprawnościami specjalistyczny monitor/komputer. Niemniej z tego specjalistycznego monitora/komputera będą korzystać również pozostałe osoby mieszkające w tym mieszkaniu wspomaganym. Czy w takim przypadku koszt zakupu specjalistycznego sprzętu (środki trwałe) dla osoby z niepełnosprawnościami mogą być rozliczane w 100% czy proporcjonalnie do liczby osób, których udział był finansowany ze środków projektu w stosunku do ogólnej liczby osób mieszkających w mieszkaniu wspomaganym (tj. 1/5kosztu finansowana byłaby z projektu, 4/5 ze środków własnych beneficjenta). Czy koszty takie będą wchodziły w 100% czy w części proporcjonalnej w limit kosztów racjonalnych usprawnień na jednego uczestnika projektu (12 tys. zł)?</p>	Szczegółowe zasady powinny być ustalone przez IZ. Niemniej, zastosowanie mają generalne zasady kwalifikowalności, w tym obowiązek zachowania proporcjonalności tj. finansowanie kosztów zakupu sprzętu proporcjonalnie do jego wykorzystania w ramach projektu, w tym przypadku przez uczestników projektu.

17.	Jeśli wymagania dotyczące dostępności ograniczają wybór wykonawcy, to czy i w jakim zakresie powinny być stosowane?	Gwarantem wdrożenia szeroko rozumianej dostępności, w tym głównie poprzez zastosowanie koncepcji projektowania uniwersalnego powinno być zawsze ujęcie tych wymogów w zamówieniach publicznych i umowach o dofinansowanie projektów (np. standardów WCAG 2.0 przy umowach na wykonanie strony internetowej). Szczegółowo określa to IOK.
18.	Czy zakupione w ramach projektów racjonalne usprawnienia mogą zostać przekazane uczestnikom projektów, którzy z nich korzystali?	<p>Tak, pod warunkiem, że w przypadku wyboru formy zapewnienia środka trwałego, najbardziej racjonalny był jego zakup. Zgodnie bowiem z Wytycznymi kwalifikowalności należy każdorazowo ocenić zasadność i racjonalność poniesienia dodatkowych kosztów na podstawie uzasadnienia konieczności poniesienia kosztu racjonalnego usprawnienia z zastosowaniem najbardziej efektywnego dla danego przypadku sposobu (np. prymat wynajmu nad zakupem).</p> <p>W tym miejscu należy także podkreślić, iż określenie limitu kosztów racjonalnych usprawnień w odniesieniu do osób, a nie poszczególnych dostosowań, pozwala też na przeprowadzenie – w razie potrzeby – większych inwestycji dostępnościowych, o ile jest to uzasadnione skalą potrzeb uczestników projektu.</p>
21.	Rozszerzenie definicji niepełnosprawności (jak potwierdzać? Oświadczenie osoby rodzi ryzyko naruszeń i potencjalnej niekwalifikowalności)?	W wytycznych dot. równości szans przyjęto stosowanie definicji osób z niepełnosprawnościami oznaczające osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.), a także osoby z zaburzeniami psychicznymi, w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375. Warto również podkreślić, że zgodnie z zapisami ww. Wytycznych, IZ mają możliwość rozszerzenia zakresu stosowania Wytycznych również na inne osoby z niepełnosprawnościami (lub wybrane ich kategorie). Beneficjent udowadnia udział OZN w projekcie kierując się zasadami określonymi w Wytycznych w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014-2020.
22.	Poszerzenie definicji OzN - wątpliwość w kontekście sprzeczności z wytycznymi dot. włączania społecznego?	j.w.
23.	Racjonalne usprawnienie w postaci przedłużonego czasu wsparcia - wpływ na harmonogram projektu?	Decyzja o ewentualnym wydłużeniu projektu należy do IZ.
24.	IP wynajmuje biuro ze środków pomocy technicznej. biur nie jest dostosowane do potrzeb OzN. Czy ktoś może zakwestionować wykorzystanie środków?	Sprawę należy oceniać indywidualnie w zależności od tego, czy IP spełnia wymogi na nią nałożone, np. czy organizując spotkania dla wnioskodawców i beneficjentów wykorzystuje opisane biuro niedostosowane architektonicznie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ruchowymi oraz czy dyskryminuje potencjalnych pracowników z niepełnosprawnościami ruchowymi.

31.	Co w sytuacji gdy do projektu, w ramach którego realizowane są specjalistyczne szkolenia np. pracy na wysokościach zgłosi się osoba z niepełnosprawnością. Aby wykonywać niektóre zawody należy mieć pozwolenie od lekarza i wiadomo, że niektóre osoby nie otrzymają tej zgody potem. Z jednej strony nie jest to kryterium udziału w projekcie (zgoda lekarza), ale potem jest do osiągnięcia wskaźnik zatrudnienia.	Do decyzji poszczególnych IZ. W opinii IK UP w przypadku tak specjalistycznych szkoleń, zasadne jest umieszczanie w ramach wniosku o dofinansowanie informacji dotyczącej procesu rekrutacji i wymagań związanych ze specyfiką i charakterem wsparcia.
33.	Co oznacza całkowita dostępność wydarzenia w przypadku gdy ma formę otwartą, bez rekrutacji. I co w sytuacji gdy żadna osoba z niepełnosprawnością nie pojawi się na takim wydarzeniu - czy koszt będzie kwalifikowalny.	- Patrz pkt 1. Koszt poniesiony na sfinansowanie racjonalnego usprawnienia, w sytuacji gdy nie jest związany z uczestnictwem OzN w projekcie jest niekwalifikowalny.

Komentarz:

1. Pyt. nr 7 oraz odpowiedź Ministerstwa Rozwoju dotyka bardzo istotnego tematu definiowania niepełnosprawności. W tym miejscu należy przypomnieć, iż istnieje rozdzwięk pomiędzy sposobem definiowania niepełnosprawności w oparciu o model medyczny (obecny m.in. w ustawach przytoczonych w pkt 7), a definiowaniem opartym o model społeczny, którym posługuje się Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych²⁸. Konwencji, która od 2012 r. stanowi element polskiego ładu prawnego nadrzędny wobec ustaw krajowych, jako ratyfikowany akt prawa międzynarodowego. Wytyczne zdają się dyskretnie sygnalizować „model konwencyjny” dając instytucjom zarządzającym możliwość rozszerzenia definicji osób z niepełnosprawnościami, jednak system wdrażania funduszy unijnych jest pod tym względem niespójny. *Wspólna Lista Wskaźników Kluczowych 2014-2020 – EFS* (stanowiąca zał. 2 do *Wytycznych w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014-2020*²⁹) definiuje wskaźnik Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie wyłącznie przez pryzmat ustawy o rehabilitacji oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego³⁰. Może to skutkować sytuacją, w której dana instytucja zarządzająca – chcąc stosować najwyższe jakościowo, konwencyjne modele wsparcia – wprowadza szerszą definicję osób z niepełnosprawnościami, dopuszcza te osoby do projektów, ponosi

²⁸ Zjawisko prawne opisane szerzej m.in. w: *Spółeczny Raport Alternatywny z realizacji Konwencji*, pkt 2-7, s. 10-11; źródło: <http://konwencja.org/cala-tresc-raportu/>, [dostęp: 24.05.2016].

²⁹ *Wytyczne w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014-2020* wraz z załącznikami dostępne są tu: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/wytyczne-w-zakresie-monitorowania-postepu-rzeczowego-realizacji-programow-operacyjnych-na-lata-2014-2020/>.

³⁰ „Za osoby niepełnosprawne uznaje się osoby niepełnosprawne w świetle przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i zatrudnieniu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776), a także osoby z zaburzeniami psychicznymi, o których mowa w ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 1994 nr 111, poz. 535), tj. osoby z odpowiednim orzeczeniem lub innym dokumentem poświadczającym stan zdrowia”. Sformułowanie „lub innym dokumentem” mogłoby sugerować otwarcie furtki na stosowanie szerszego definiowania i dokumentowania niepełnosprawności, tak jak mówią o tym *Wytyczne*. Jednak element „tj.” jednoznacznie wskazuje, iż poruszamy się wyłącznie w obrębie dwóch ustaw.

wydatki z tym związane (m.in. koszty racjonalnych usprawnień), ale ostatecznie nie może tego wsparcia wykazać we wskaźnikowym sprawozdaniu z realizacji programu operacyjnego (jako osoby z niepełnosprawnościami może zaraportować tylko, które wykażą się dokumentacją określoną dwiema ustawami). Wydaje się, iż jedynym sensownym rozwiązaniem jest w tej sytuacji jak najszybsza modyfikacja wskaźnika na WLWK 2014-2020. Strona pozarządowa zgłosiła już do odpowiedniego Departamentu w Ministerstwie Rozwoju uwagę w powyższym zakresie, z jednoczesnym wskazaniem na konieczność zmiany WLWK.

2. Specyficzny problem prezentuje pyt. 11. Chodzi o rozliczanie tylko części kosztu danego produktu, jako racjonalnego usprawnienia – części proporcjonalnej do skali wykorzystywania go przez osobą z niepełnosprawnością w danym projekcie. Odpowiedź Ministerstwa z jednej strony pozwala każdej instytucji zarządzającej szukać optymalnych rozwiązań, z drugiej jednak może sugerować zamknięcie tematu konkluzją, że jednak należy finansować w projekcie tylko część wydatku. W tym miejscu rodzi się cały szereg pytań retorycznych. Czy gdyby w przytoczonym przykładzie zastosować konieczność rozliczenia jedynie 1/5 kosztów specjalistycznego (a więc znacznie droższego niż standardowy) komputera czy monitora, to kto sfinansuje pozostałą część? Beneficjent? Lokatorzy mieszkania chronionego? A skąd wiadomo, czy z tego komputera nie będzie korzystało 5 kolejnych osób odwiedzających mieszkanie? Czy wtedy kwalifikowalnym byłaby równowartość jedynie 10% wydatku? Czy robiąc podjazd – w celu umożliwienia osobie poruszającej się na wózku inwalidzkim dotarcia do budynku, w którym odbywa się wsparcie projektowe – za kwalifikowalny uznamy jedynie 1% tego wydatku, jeśli w przeciągu 2 lat (przykładowy okres realizacji projektu) z podjazdu skorzysta 99 innych osób? Czy tego typu podejście na pewno osadzone jest w wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków? Czy faktycznie szukamy rozwiązań, które pozwolą wykluczonym osobom z niepełnosprawnościami otrzymać niezbędne wsparcie, czy też na siłę szukamy takich niuansów proceduralnych, które de facto zablokują możliwość udzielenia wsparcia i wzmocnią wykluczenie i dyskryminację tego środowiska? Pytania te – jak już się rzekło – są retoryczne, więc nie wydaje się być konieczne udzielania na nie odpowiedzi.
3. Na pyt. 23 można odpowiedzieć tak: oczywiście teoretycznie mogą zdarzyć się sytuacje, gdzie zastosowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień w postaci wydłużonego czasu wsparcia będzie miało wpływ na wydłużenie harmonogramu realizacji projektu. W przypadku tego narzędzia dostosowawczego chodzi jednak przede wszystkim o wydłużenie np. jednostek szkoleniowych na poziomie godzin (np. zamiast standardowych 4 godzin szkolenia komputerowego – ok. 6 godzin szkolenia dla osoby ze sprzężoną niepełnosprawnością wzrokowo-słuchową), bez wpływu na tempo realizacji działań w skali dni, tygodni, czy tym bardziej miesięcy.
4. Odnośnie kwestii poruszonej w pyt. 31 warto uświadomić sobie, że nie ma jednego wzorca niepełnosprawności konfrontowanego z określonymi, nawet specyficznymi i wymagającymi stanowiskami pracy. W przytoczonym przykładzie – pracy na wysokościach – wiadomo, że nie poradzi sobie osoba na wózku inwalidzkim, ale już

bez większych problemów może się w takich czynnościach odnaleźć sprawna ruchowo osoba głucha. Wskazania i przeciwwskazania do pracy osób z niepełnosprawnościami podaje w swoich publikacjach chociażby Centralny Instytut Ochrony Pracy³¹.

31 M.in. podrozdział 2.5. *Przeciwwskazania do pracy* [w]: Tokarski T., Myrcha K., Kamińska J., Konarska M., Kurkus-Rozowska B., Łuczak A., Serafin R., *Materiały szkoleniowe dla służb BHP tworzonych w spółdzielniach ze szczególnym uwzględnieniem stanowiska pracy*, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2007, s. 9-11, źródło: http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQU-AL/Kluczowa_rola_gminy/materiały_szkoleniowe_dla_służb_BHP_w_spółdzielniach.pdf (dostęp 24.05.2016).

Deinstytucjonalizacja - przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych w ramach środków EFS i EFRR

Adam Zawisny

Dostępność niezależnego życia

Realizacja praw zawartych w *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* (dalej: *Konwencja*) wymaga podejścia holistycznego – to znaczy, że zazwyczaj niemożliwa jest pełna realizacja danego prawa (np. do zatrudnienia czy edukacji) bez realizacji innych praw. Tak właśnie dzieje się w przypadku prawa do niezależnego życia (art. 19 *Konwencji*) oraz prawa do dostępności (art. 9) – bez dostępności inwestycji oraz samych usług pełne włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami jest wykluczone. Podobnie niemożliwa jest realizacja szeroko pojętego prawa do dostępności bez usług zdeinstytucjonalizowanych, realizowanych w danej społeczności, w jak największym stopniu pozbawionych „specjalnego” charakteru.

W kolejnych rozdziałach omówiona zostanie waga dostępności zdeinstytucjonalizowanych usług w realizacji niezależnego życia oraz rola środków europejskich (EFSI) w procesie deinstytucjonalizacji. Przedstawiona zostanie analiza dokumentów określających wydatkowanie EFSI na szczeblu centralnym i regionalnym, szczególnie Regionalnych Programów Operacyjnych (dalej: RPO) i Szczegółowych Opisów Osi Priorytetowych (dalej: SZOOP) oraz rekomendacje do nich.

Deinstytucjonalizacja - przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych

Deinstytucjonalizacja (DI), czyli przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnej³² jest procesem pozwalającym na realizację praw zawartych w **art. 19 *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*** (dalej: *Konwencja*), czyli „równego prawa wszystkich osób niepełnosprawnych do życia w społeczeństwie, wraz z prawem dokonywania takich samych wyborów, na równi z innymi osobami” oraz „pełnej integracji i pełnego udziału w życiu społeczeństwa”.

Jako kluczowe dla zagwarantowania „prowadzenia życia samodzielnie i przy włączeniu w społeczeństwo” (tytuł art. 19) *Konwencja* wskazuje zapewnienie, że:

- a. osoby niepełnosprawne będą miały możliwość wyboru miejsca zamieszkania i podjęcia decyzji co do tego, gdzie i z kim będą mieszkać, na zasadzie równości z innymi osobami, a także, że nie będą zobowiązane do mieszkania w szczególnych warunkach,

³² Termin „deinstytucjonalizacja” używany w publikacji odnosi się do całości procesu rozwoju usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności (również profilaktycznych), które mają wyeliminować konieczność opieki instytucjonalnej. W obrębie publikacji termin „deinstytucjonalizacja” jest uznawany za tożsamy z „przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnej”

- b. osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do szerokiego zakresu usług świadczonych w domu, w miejscu zamieszkania i innych usług wsparcia świadczonych w ramach społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia w społeczności i integracji społecznej, która także pozwoli na zapobieganie izolacji i segregacji społecznej,
- c. świadczone w społeczności lokalnej usługi i urządzenia dla ogółu ludności będą dostępne dla osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami oraz będą odpowiadać ich potrzebom.

Rola funduszy europejskich we wdrażaniu DI

Jednym z zadań funduszy europejskich jest wspieranie wdrażania *Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych* w Państwach Członkowskich Unii Europejskiej. Obowiązek pełnej zgodności wydatkowania funduszy europejskich z Konwencją nakłada na Polskę warunkowość *ex-ante*³³. Aby zatem wypełnić warunki *ex-ante*, wydatkowanie funduszy europejskich musi być zgodne m.in. z art. 19 Konwencji (Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo), co w praktyce bezpośrednio nakłada na Polskę obowiązek wdrażania deinstytucjonalizacji. Obowiązek ten jest dwutorowy, tzn. jednocześnie żaden dokument (Wytyczne, RPO, SZOOP) w zakresie wydatkowania EFSI nie może być sprzeczny z brzmieniem art. 19, jak również wydatkowanie funduszy europejskich (alokacja środków, priorytety, zapisy konkursowe) musi się przyczyniać do aktywnego realizowania art. 19 *Konwencji*.

Odnosząc to do obowiązujących w Polsce wytycznych dotyczących funduszy europejskich, deinstytucjonalizacja jest najsilniej związana z:

- *Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*³⁴ (dalej: *Wytyczne dot. włączenia społecznego*)
- *Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze zdrowia na lata 2014-2020*³⁵ (dalej: *Wytyczne dot. zdrowia*)
- *Wytycznymi w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020*³⁶ (dalej: *Wytyczne*)³⁷

33 Zgodnie z Artykułem 6 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące EFRR, EFS, EFRROW, EFMR operacje wspierane z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (EFSI) muszą być zgodne z obowiązującymi przepisami prawa unijnego i krajowego odnoszącymi się do jego stosowania. Oznacza to konieczność pełnej zgodności działań wspieranych z EFSI z *Konwencją* pod groźbą nie spełnienia warunków *ex-ante*.

34 Dostępne pod linkiem: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/16376/Wytyczne_CT9_3.pdf, [dostęp: 25.05.2016]

35 Dostępne pod linkiem: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/13715/Wytyczne_ZDROWIE_2014-2020_09_12_2015_FL-NAL_4.pdf, [dostęp: 25.05.2016]

36 Dostępne pod linkiem: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/2470/Wytyczne_zasady_rownosci_szans12052015.pdf, [dostęp: 25.05.2015]

37 W zakresie *Wytycznych* proces deinstytucjonalizacji umożliwia realizację wobec osób z niepełnosprawnościami *Zasady równości szans i niedyskryminacji* w obszarze „sprawiedliwego, pełnego uczestnictwa we wszystkich dziedzinach życia na jednakowych zasadach”. Wytyczne określają, że „Zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami powinna

Zgodnie z *Wytycznymi dot. włączenia społecznego deinstytucjonalizację* można określić jako: „*proces przejścia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w lokalnej społeczności, realizowany zgodnie z „Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”³⁸ (dalej: Ogólnoeuropejskie wytyczne) i wymagający z jednej strony rozwoju usług świadczonych w lokalnej społeczności, z drugiej – stopniowego ograniczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej. Integralnym elementem deinstytucjonalizacji usług jest prewencja, mająca zapobiegać umieszczaniu osób w opiece instytucjonalnej, a w przypadku dzieci - rozdzieleniu dziecka z rodziną i umieszczeniu w pieczy zastępczej.*”

Instytucjonalizacja w Polsce

Przejście od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w lokalnej społeczności jest szczególnie ważne w kontekście danych, wedle których w Polsce:

- ponad 86 tysięcy osób mieszka w domach pomocy społecznej (dalej: DPS),³⁹
- średnia liczba osób zamieszkujących dom pomocy społecznej wynosi 106 osób⁴⁰
- istnieje tylko ok. 2700 miejsc w mieszkaniach chronionych (z czego jedynie kilkaset dla osób z niepełnosprawnościami)⁴¹,
- ilość domów pomocy społecznej w latach 2012-2014 zwiększyła się z 801 do 812,⁴²
- wydatki na DPS w latach 2010-2013 w skali kraju wzrosły o 8,7%, osiągając kwotę ponad 4 mld złotych rocznie.⁴³
- istnieje ponad 24 tysiące miejsc w szpitalach psychiatrycznych (w większości wypełnionych)⁴⁴
- Ilość miejsc w Zakładach Opiekuńczo-Lecniczych (dalej: ZOL) oraz Zakładach Pielęgnacyjno-Opiekuńczych (dalej: ZPO) w roku 2014 wyniosła ponad 30 tysięcy i wzrosła o 1400 miejsc od poprzedniego roku⁴⁵

Zwiększanie się ilości DPS, miejsc w ZOL i ZPO oraz stały wzrost wydatków z nimi związanych wskazuje, że Polska w licznych obszarach nie tylko nie zmierza w stronę deinstytucjonalizacji, lecz wręcz przeciwnie – w dalszym ciągu zwiększa zakres instytucjonalizacji.

być także stosowana we wszystkich priorytetach inwestycyjnych, a co za tym idzie, działania na rzecz równości szans powinny zostać przewidziane horyzontalnie w ramach przygotowywania szczegółowego opisu osi priorytetowej, a później w regulaminie konkursu lub informacji o naborze.”

38 Dostępne pod linkiem: <http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/Common-European-Guidelines-Polish-version.pdf>

39 Dane ze sprawozdania MPiPS-03 za rok 2014, <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-2014-a/>, [dostęp: 25.05.2016]

40 ibidem

41 Dane ze sprawozdania MPiPS-03 oraz MPiPS-05 za rok 2014

42 Dane ze sprawozdania MPiPS-03 za rok 2014

43 ibidem

44 Dane z raportu Głównego Urzędu Statystycznego pt. „Zdrowie i Ochrona Zdrowia w 2014 r.”, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/zdrowie/zdrowie/zdrowie-i-ochrona-zdrowia-w-2014-r-1,5.html>, [dostęp: 25.05.2016]

45 Dane z raportu Głównego Urzędu Statystycznego pt. „Zdrowie i Ochrona Zdrowia w 2014 r.”, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/zdrowie/zdrowie/zdrowie-i-ochrona-zdrowia-w-2014-r-1,5.html>, [dostęp: 25.05.2016]

Aktualnie w Polsce nie można wskazać działań realizujących przejście osób z niepełnosprawnościami z opieki instytucjonalnej do wsparcia w społeczności lokalnej. Bardzo ograniczone są również działania ukierunkowane na zapobiegnięcie instytucjonalizacji osób z niepełnosprawnościami. Jakkolwiek ilość usług świadczonych na poziomie społeczności lokalnej powoli wzrasta to niestety nie można uznać, że jest to efekt lub też element przemyślanej strategii.

Krajowa strategia przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych

Kraje Członkowskie Unii Europejskiej są zobligowane do stworzenia, jak również uchwalenia strategii w zakresie deinstytucjonalizacji. Ogólnoeuropejskie wytyczne określają, że realne wypełnienie przez państwo zobowiązań *Konwencji*: „zapewnienia i popierania pełnej realizacji wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich osób niepełnosprawnych” wymagają „ustanowienia jasnych, mierzalnych i określonych w czasie planów działania z konkretnymi celami. Zaleca się, aby krajowe strategie zawierały m.in.

- harmonogram określający mierzalne postępy,
- zakaz przyjęć do zakładów opieki długoterminowej
- docelową datę zamknięcia instytucji,
- uznanie potrzeby opracowania jednoznacznych standardów dla wszystkich usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności,
- postanowienie, że takie standardy zostaną opracowane w ścisłej współpracy z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne i ich rodzinami itp.”

Niestety w/w kryteriów nie spełnia Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 (dalej: KPPUWS), przyjęty uchwałą Rady Ministrów w 2014 r. i formalnie mający zawierać w sobie strategię DI dla Polski. Jednakże zapisy Krajowego Programu, szczególnie w zakresie deinstytucjonalizacji wobec osób z niepełnosprawnościami, są zdecydowanie zbyt ogólne - nie zobowiązują Polski do znacznego zintensyfikowania działań w tym zakresie, nie określają wskaźników, szczegółowych rekomendacji oraz harmonogramów realizacji.

Doświadczenia innych państw europejskich (m.in. Dania, Słowacja, Węgry) wskazują, że precyzyjne określenie i zaplanowanie jest kluczowe dla sukcesu deinstytucjonalizacji. Dla porównania węgierska strategia deinstytucjonalizacji z 2011 roku określiła, że z wykorzystaniem funduszy unijnych 700 osób przejdzie z opieki instytucjonalnej do wsparcia w społeczności lokalnej, zaś dla obecnej perspektywy unijnej (2014-2020) założone jest przejście około 3500 osób, przy wsparciu około 16 mln Euro. Rekomendowane jest, aby Polska, wzorem choćby Słowacji oraz Węgier, uchwaliła strategię przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych.

Zestaw narzędzi do wdrażania ogólnoeuropejskich wytycznych⁴⁶ proponuje sfinansowanie opracowania strategii deinstytucjonalizacji jako operacji priorytetowej, wykorzystując do tego składnik „Pomoc techniczna” Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

Regionalne strategie przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych

Niezależnie od konieczności rozszerzenia i uszczegółowienia obecnych zapisów KPPUWS lub uchwalenia dedykowanej strategii DI należy zwrócić uwagę na kwestię regionalnych programów albo planów deinstytucjonalizacji. Sposobami zmniejszenia ryzyka niepowodzeń w zakresie deinstytucjonalizacji mogą być według KPPUWS:

- tworzenie lokalnych propozycji deinstytucjonalizacji,
- zapewnianie wieloletnich gwarancji finansowania dla takich programów

Jednym z głównych założeń zwiększania włączania społecznego jest analiza potrzeb w danym regionie (z kluczowym udziałem potencjalnych beneficjentów) i następnie zgodnie – z jej wynikami – odpowiedzenie w ramach projektów na najbardziej kluczowe potrzeby. Niestety na chwilę obecną żadne z województw nie posiada analizy zapotrzebowania na mieszkania chronione, mieszkania wspomagane lub usługi asystenckie dla osób z niepełnosprawnościami. Z takim stanem rzeczy związane jest ryzyko braku świadomości odnośnie zapotrzebowania na usługi prowadzone w społeczności lokalnej oraz ryzyko marginalizacji tych działań w wyniku niedostatecznych analiz potrzeb w tym obszarze.

Wstęp do analizy i rekomendacji w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych i Szczegółowych Opisów Osi Priorytetowych

Implementacja deinstytucjonalizacji w Polsce w ramach EFSI jest niemożliwa bez wdrażania DI na poziomie regionów, tzn. w zapisach Regionalnych Programów Operacyjnych, Szczegółowych Opisach Osi Priorytetowych, a następnie w samych konkursach, ich zasadach oraz kryteriach wyboru projektów. Poniżej, w poszczególnych podrozdziałach, zostaną wskazane najważniejsze rekomendacje wynikające z analizy RPO i SZOOP w obszarze deinstytucjonalizacji, opierając się na dobrych oraz złych przykładach.

Wydzielenie wskaźników bezpośrednio związanych z wdrażaniem deinstytucjonalizacji w RPO oraz SZOOP

Osiągnięcie celu, jakim jest wdrażanie art. 19 *Konwencji* wymaga określenia konkretnych wskaźników realizujących wsparcie w społeczności lokalnej w RPO oraz SZOOP. Wskaźniki dotyczące Celu tematycznego nr 9 (dalej: CT9), czyli „Wspieranie włączenia

⁴⁶ Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi, Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, Bruksela 2012, źródłoL http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/Toolkit_Polish-version.pdf (dostęp: 25.05.2016)

społecznego i walka z ubóstwem”, obecne w RPO i SZOOP są bardzo ogólne. Najbardziej powszechnym wśród RPO i SZOOP jest „Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu”, który w żaden sposób nie gwarantuje realizacji art. 19 *Konwencji* i umożliwia jego wypełnienie bez przeprowadzenia jakichkolwiek działań związanych z deinstytucjonalizacją.

RPO oraz SZOOP powinny zawierać dedykowane wskaźniki, szczególnie gdy dane działania (służące deinstytucjonalizacji) są bardziej wymagające do przeprowadzenia i mniej prawdopodobne do realizacji przez wnioskodawców.

Poniżej zawarta jest lista proponowanych wskaźników ukierunkowanych na realizację art. 19 *Konwencji*. Zostały one oparte na wskaźnikach rekomendowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności w ramach publikacji *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi*.⁴⁷

Proponowane wskaźniki produktu Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS):

1. liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych zapobiegających instytucjonalizacji po zakończeniu projektu;
2. liczba osób korzystających z usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności;
3. liczba osób, które skorzystały z usług zapobiegających instytucjonalizacji;
4. liczba osób, które opuściły miejsca całodobowej opieki instytucjonalnej na rzecz korzystania z usług w społeczności lokalnej;
5. liczba osób, które skorzystały z mieszkań wspomaganych;
6. liczba osób, które skorzystały z usług Asystenta osoby z niepełnosprawnością (AON) lub Asystenta osobistego osoby z niepełnosprawnością (AONN);
7. liczba pracowników opieki instytucjonalnej, których przeszkolono lub przekwalifikowano do świadczenia usług na poziomie lokalnych społeczności bądź usług podstawowych;
8. liczba opracowanych i wdrożonych indywidualnych programów przygotowawczych wspierających przejście z opieki instytucjonalnej.

Proponowane wskaźniki rezultatu Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS):

1. spadek odsetka nowych przyjęć do zakładów;
2. wzrost odsetka osób potrzebujących wsparcia, które mają dostęp do podstawowych usług;
3. wzrost odsetka personelu przeszkolonego w świadczeniu usług na poziomie lokalnych społeczności i podstawowych;

⁴⁷ Dostępne pod linkiem: http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/Toolkit_Polish-version.pdf

4. wzrost odsetka użytkowników usług aktywnie zaangażowanych w planowanie, świadczenie i ocenę usług;
5. wzrost odsetka ludzi świadomych swoich praw, w tym prawa do życia w społeczeństwie.

Proponowane wskaźniki produktu Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR):

1. liczba lokali przeznaczonych do niezależnego życia w społeczności;
2. liczba lokali przeznaczonych do życia wspieranego w społeczności;
3. liczba nowych lub zaadaptowanych budynków przeznaczonych na cele usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności;
4. spadek liczby miejsc w zakładach opieki instytucjonalnej;
5. liczba zaadaptowanych domów przeznaczonych na cele usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności

Proponowane wskaźniki rezultatu Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR):

1. wzrost odsetka osób potrzebujących wsparcia, aby żyć w społeczeństwie, które mają dostęp do zwykłych mieszkań w obrębie społeczności (życie niezależne lub wspierane);
2. wzrost odsetka potrzebujących wsparcia oraz ich rodzin, które mają dostęp do mieszkań socjalnych i innych możliwości lokalowych;
3. wzrost odsetka osób potrzebujących wsparcia, które mają dostęp do podstawowych usług;
4. spadek odsetka miejsc w zakładach opieki instytucjonalnej;
5. spadek odsetka przyjęć do zakładów opieki instytucjonalnej.

Określenie dedykowanych wskaźników dla realizacji deinstytucjonalizacji znacząco zmniejsza ryzyko marginalizacji tych działań przez Instytucje Zarządzające w konkursach oraz przy alokacji środków.

Wydzielenie konkursów związanych z wdrażaniem deinstytucjonalizacji w RPO oraz SZOOP

Efektywna realizacja priorytetu nadanego deinstytucjonalizacji wymaga przynajmniej częściowego wydzielenia konkursów służących wdrażaniu art. 19 *Konwencji* w ramach RPO i SZOOP.

Działania ukierunkowane bezpośrednio na deinstytucjonalizację są w Polsce słabo rozpowszechnione, w przeciwieństwie do działań w ramach instytucji (np. DPS) lub

mających komponent instytucjonalny. Nadto działania ukierunkowane na realizację art. 19, niejednokrotnie wymagające wykorzystania innowacyjnych metod działania, są mniej popularne wśród wnioskodawców niż działania dobrze zakorzenione, jak choćby prowadzenie Warsztatów Terapii Zajęciowej (WTZ). Konkurowanie w ramach tej samej alokacji środków i tych samych kryteriów tworzy zagrożenie marginalizacji działań bezpośrednio wspierających deinstytucjonalizację.

Dobrym przykładem w zakresie deinstytucjonalizacji usług medycznych jest SZOOP Województwa Lubelskiego, w którym bardzo jasno wydzielono różne typy projektów wraz z ich celami:

„Warunki realizacji działania z zakresu deinstytucjonalizacji opieki medycznej:

- a. *realizacja projektów służy rozwojowi zdeinstytucjonalizowanych form opieki medycznej zapobiegających umieszczeniu osób w zakładach stacjonarnych, w szczególności na oddziałach szpitalnych;*
- b. *realizacja projektów służy rozwojowi różnorodnych zintegrowanych usług, pozwalających pensjonariuszom opuścić zakłady stacjonarne i żyć w społeczeństwie z zapewnieniem odpowiedniego wsparcia, zapobieganiu objęciu kolejnych osób opieką instytucjonalną, a także podnoszeniu kompetencji i kwalifikacji osób zaangażowanych w opiekę medyczną nad osobami niesamodzielnymi;*
- c. *działania z zakresu deinstytucjonalizacji opieki medycznej nad osobami niesamodzielnymi mogą dotyczyć w szczególności:*
 - *wsparcia działalności lub tworzenia nowych dziennych domów opieki medycznej, zgodnie ze standardem wypracowanym w ramach PO WER lub innych form opieki nad osobami niesamodzielnymi, w tym osobami starszymi;”*

Zakaz inwestowania w formy instytucjonalne

Jednym ze znaczniejszych zagrożeń dla realizacji art. 19 *Konwencji* wskazanych przez *Ogólnoeuropejskie wytyczne* oraz *Zestaw narzędzi* jest finansowanie remontów i modernizacji form instytucjonalnych, niezależnie od liczby ich mieszkańców. Finansowanie takie okazuje się niestety możliwe ze środków EFRR szczególnie w ramach termomodernizacji w obszarze ochrony środowiska, które nie są w żaden sposób powiązane z procesem deinstytucjonalizacji. Brak zakazu finansowania termomodernizacji całodobowych placówek instytucjonalnych w licznych programach skutkuje możliwością termomodernizacji np. domów pomocy społecznej mieszczących znacznie powyżej 30 osób. Przeprowadzenie takich inwestycji (o kosztach zazwyczaj przekraczających 1-2 miliony złotych), zgodnie z doświadczeniami zagranicznymi, oznacza faktyczną decyzję o utrzymaniu danej instytucji przez kolejne 20, 25 lub 30 lat.

Termomodernizacja instytucji nie ma pozytywnego wpływu na przestrzeganie praw człowieka osób w danej instytucji, jak również trudno udowodnić jej wpływ na wzrost jakości życia osób wewnątrz. Jedynym społecznym elementem, na który termomodernizacja instytucji ma wpływ są finanse jednostek samorządu terytorialnego,

które współfinansują modernizację, licząc czas zwrotu inwestycji nie mniejszy niż 15, 20 lat.

Ograniczenie zapisów o możliwości wyjątków od wsparcia w społeczności lokalnej oraz jasne zdefiniowanie ewentualnych wyjątków

Tworzenie wyjątków od finansowania usług wspierających niezależne życie w społeczności lokalnej rodzi zagrożenie finansowania działań sprzecznych z art. 19 *Konwencji*. Warto podkreślić, że istnieją możliwości zapewnienia wsparcia całodobowego w formach zdeinstytucjonalizowanych (np. mieszkania wspomagane, rodzinne domy pomocy; możliwość skorzystania również ze specjalistycznych usług opiekuńczych) także dla osób z niepełnosprawnościami wymagających znacznego poziomu wsparcia. Wyłącza to, lub co najmniej marginalizuje, potrzebę finansowania z funduszy unijnych kolejnych form instytucjonalnych.

Niestety zapisy o wyjątkach od deinstytucjonalizacji usług są dość powszechne wśród RPO i SZOOP. SZOOP Województwa Kujawsko-pomorskiego wskazuje, że:

„projekty finansowane z EFRR będą powiązane z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej, deinstytucjonalizacji usług (włączając formy stacjonarne). Tam gdzie bardziej zasadne będzie zastosowanie form instytucjonalnych ich wsparcie również będzie możliwe.”

Niestety nie zostało nigdzie doprecyzowane określenie „bardziej zasadne będzie zastosowanie form instytucjonalnych”, co tworzy możliwość szerokiego interpretowania tego zapisu przez wnioskodawców i grozi niezgodnością z *Wytycznymi dot. włączania społecznego* oraz warunkowością *ex-ante*.

Podobne zapisy można zobaczyć w RPO oraz SZOOP Województwa Łódzkiego:

„Przedsięwzięcia muszą być powiązane z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług (włączając formy stacjonarne), jednak tam, gdzie bardziej zasadne jest zastosowanie form instytucjonalnych (gdy objęcie opieką danej grupy osób nie jest możliwe w innej formie ze względu na stan zdrowia lub inne istotne przestanki), ich wsparcie również będzie możliwe.”

Jakkolwiek Instytucja Zarządzająca w powyższym SZOOP dookreśliła w niewielkim zakresie wyjątek, brak doprecyzowania określenia „istotne przestanki” wciąż tworzy szerokie możliwości interpretacyjne i rodzi podobne ryzyka jak w przypadku SZOOP Województwa Kujawsko-pomorskiego.

Ograniczenie możliwości budowania i przebudowywania DPS

SZOOP Województwa Zachodniopomorskiego określa możliwość „Odbudowy, przebudowy, modernizacji i wyposażenia domów pomocy społecznej (DPS), w ramach środków EFRR”. Jakkolwiek w powyższym przypadku w dalszym ciągu zastosowanie mają *Wytyczne dot. włączenia społecznego* ograniczające możliwość finansowania form

instytucjonalnych do tych mieszczących maksymalnie 30 osób (przy jednoczesnym spełnieniu 4 przesłanek odnośnie zapewnienia indywidualizacji i podmiotowości przy wsparciu w placówce), zapis ten należy ocenić negatywnie. Zgodnie z doświadczeniami innych krajów UE, każda nowotworzona lub przebudowywana instytucja zostaje utrwalona na kolejne 20, 25, 30 lat efektywnie hamując proces deinstytucjonalizacji i wsparcia na poziomie społeczności lokalnej.

Podsumowanie

W ramach wykorzystywania funduszy unijnych Polska jest zobligowana do wdrażania zapisów art. 19 *Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych* o prowadzeniu przez osoby z niepełnosprawnościami życia samodzielnie i przy włączeniu w społeczność. Aby wypełnić to zobowiązanie niezbędne są gruntowne zmiany na wszystkich szczeblach implementowania funduszy unijnych, zaczynając od opracowania i wdrożenia Krajowej strategii przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnej oraz odpowiednich strategii regionalnych. Kluczowymi elementami ponadto są: dookreślenie wskaźników, które będą bezpośrednio związane z wdrażaniem deinstytucjonalizacji, dedykowane alokacje środków na działania wdrażające art. 19 *Konwencji* oraz określenie jasnego zakazu inwestowania w formy instytucjonalne. Niezbędny jest również ekstensywny monitoring wdrażania deinstytucjonalizacji na poziomie RPO oraz SZOOP i wsparcie w tym względzie dla właściwych Komitetów Monitorujących.

Rekomendacje

1. Opracowanie Krajowej strategii przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych
2. Powołanie Zespołu międzyresortowego ds. wdrażania deinstytucjonalizacji z udziałem przedstawicieli organizacji pozarządowych
3. Opracowanie Regionalnych strategii przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych
4. Modyfikacja *Wytycznych dot. włączania społecznego*, aby lepiej gwarantowały realizację art. 19 *Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych*
5. Rozszerzenie zakresu obowiązywania *Wytycznych dot. włączania społecznego* na pozostałe cele tematyczne
6. Monitoring wydawania funduszy w ramach deinstytucjonalizacji – ogłoszenie konkursu na wsparcie działań Komitetów Monitorujących
7. Wydzielenie wskaźników bezpośrednio związanych z wdrażaniem DI w RPO oraz SZOOP
8. Wydzielenie konkursów związanych z wdrażaniem deinstytucjonalizacji w RPO oraz SZOOP
9. Zakaz inwestowania w formy instytucjonalne
10. Ograniczenie zapisów o możliwości wyjątków od wsparcia w społeczności lokalnej oraz jasne zdefiniowanie ewentualnych wyjątków
11. Ograniczenie możliwości budowania i przebudowywania DPS

Noty biograficzne autorów

Agata Gawska

Ekspertka w zakresie rynku pracy, aktywizacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami oraz zarządzania projektami. Z tematyką aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych związana od 1999 r. W latach 2003- 2005 działała na rzecz pełnego wykorzystania możliwości włączania osób niepełnosprawnych w życie zawodowe i społeczne, z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego poprzez wsparcie szkoleniowo-doradcze dla organizacji pozarządowych. Od 2009 r. związana z Fundacją Aktywizacja, gdzie obecnie pełni funkcję Prezeski Zarządu. Inicjatorka i koordynatorka wielu projektów aktywizacji zawodowej i społecznej. Aktywnie działa w obszarze rzeczniczym w zakresie środków unijnych oraz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Współautorka Społecznego Raportu Alternatywnego z realizacji Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami w Polsce. Działalność rzeczniczą realizuje m.in. poprzez aktywny udział w Radzie Rynku Pracy przy MPiPS oraz jako Przewodnicząca Sieci Pozarządowych Instytucji Rynku Pracy. Członkini Komitetu Umowy Partnerstwa, ekspertka Komitetu Monitorującego PO WER, Członkini Komisji Ekspertów ds. Osób Niepełnosprawnością przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Współtworzyła i koordynuje pracę Grupy On Inclusion 14-20 skupiającej pozarządowych i akademickich ekspertów z obszaru problematyki niepełnosprawności. Autorka wielu publikacji i opracowań z zakresu rynku pracy oraz aktywizacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Piotr Kowalski

Absolwent Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego. Specjalista ds. zarządzania projektami. Absolwent Programu Liderzy PAFW. Pracuje dla Polskiego Związku Głuchych. Koordynuje serwis wideo.tlumacz.pl. Jest autorem i redaktorem wydawnictw dotyczących sytuacji osób głuchych. W latach 2013-2015 członek rady społecznej PFRON, w latach 2004-2006 członek Komitetu Sterującego dla Priorytetu I SPO RZL. Kierował Wydziałem Pozyskiwania Środków w Główniej Kwaterze ZHP. Członek Zarządu Spółdzielni Socjalnej FADO, Prezes Fundacji KSK, Prezes Fundacji Rozwoju Edukacji Głuchych, Przewodniczący Komisji Dialogu Obywatelskiego w Łodzi ds. polityki lokalowej i były przewodniczący KDO ds. wdrażania Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Członek Komisji Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnościami przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Członek grupy ON Inclusion 14-20.

Aleksander Waszkielewicz

W 2003 r. współzałożył Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego. Misją Fundacji jest zapewnienie równych praw i podmiotowości osób z niepełnosprawnościami w Polsce przez: zmiany prawa, wsparcie szkoleniowe i doradcze osób z niepełnosprawnościami w ich niezależnym życiu, propagowanie pełnego ich udziału w społeczeństwie, w tym włączającej edukacji, promocja korzystania z najnowszych technologii, które mogą zastąpić oczy czy ręce, upowszechnianie wiedzy o osobach z niepełnosprawnościami. Współpracuje z: komisjami parlamentarnymi, Biurem Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich (członek Komisji Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnością), poszczególnymi resortami, uczelniami wyższymi, samorządami. Został także powołany przez Prezesa Rady Ministrów do Zespołu ds. Strategii „Europa2020”. Członek grupy ON Inclusion 14-20 działającej na rzecz dostępności funduszy europejskich dla osób z niepełnosprawnościami.

Adam Zawisny

Specjalista ds. polityki społecznej, prezes Stowarzyszenia „Kolomotywa” i wiceprezes Stowarzyszenia Innowacji Społecznych „Ukryty Potencjał”. Członek Komisji Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnością przy Rzeczniku Praw Obywatelskich oraz współautor Społecznego Raportu Alternatywnego z realizacji przez Polskę Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Pełni funkcję przewodniczącego Komisji Dialogu Obywatelskiego ds. wdrażania Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych przy Urzędzie Miasta Łodzi. Członek eksperckiej grupy ON Inclusion 14-20.

Od 6 lat kieruje obozami aktywizacyjnymi dla osób z niepełnosprawnościami „Myśl Inaczej”. Członek zespołu badawczego „Ogólnopolskiego Spisu Autyzmu”, badania jakości życia osób z autyzmem w Polsce. Współkoordynował pierwszą edycję Wolontariatu koleżeńskiego „Mary i Max” w Warszawie, aktualnie pracuje przy wdrażaniu tej formy wsparcia osób z autyzmem w kolejnych miastach w Polsce. Inicjator i koordynator ogólnopolskiego badania mieszkalnictwa dla osób z niepełnosprawnościami „Mieszkalnictwo wspomagane 2016”. Koordynator Forum Liderów Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej „Deinstytucjonalizacja – szansą na dobrą zmianę”. Uczestnik międzynarodowego Programu „Disability – Leaders for Tomorrow” federacji European Association of Service Providers for Persons with Disabilities (EASPD). Prelegent i autor publikacji naukowych z zakresu niepełnosprawności.

Przemysław Żydok

Absolwent Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Posiada siedemnastoletnie doświadczenie w pracy w sektorze pozarządowym. Przez wiele lat związany z Towarzystwem Pomocy Głuchoniewidomym, współpracował z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego, Polskim Forum Osób Niepełnosprawnych, Fundacją Eudajmonia, Fundacją Imago oraz Ogólnopolską Federacją Organizacji Pozarządowych. Od maja 2013 r. związany z Fundacją Aktywizacja – obecnie pełni w niej funkcję Członka Zarządu i Dyrektora Pionu Usług. Posiada doświadczenie w realizacji projektów oraz kreowaniu systemów zarządzania dla NGO. Ekspert w kilku projektach innowacyjnych PO KL dedykowanych tematyce niepełnosprawności oraz współczesnym trendom na rynku pracy. Jeden z założycieli i współkoordynator eksperckiej grupy ON Inclusion 14-20, która od 2013 r. podejmuje skuteczne działania rzecznicze w celu włączenia zapisów Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami w główny nurt programowania Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych perspektywy 2014-2020.

Bibliografia:

- Abramowska B. (red.), *Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia*, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Warszawa 2012, <http://www.pso-uu.org.pl/sites/default/files/publikacje/Informacja%20dla%20wszystkich%20-%20internet.pdf>, [dostęp: 20.05.2016].
- *Agenda działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji w ramach funduszy unijnych 2014-2020*, www.power.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/agenda-dzialan-na-rzecz-rownosci-szans-i-niedyskryminacji-w-ramach-funduszy-unijnych-na-lata-2014-2020/ [dostęp: 24.05.2015].
- *Badanie aktywności ekonomicznej ludności. I kwartał 2015 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/kwartalna-informacja-o-rynku-pracy-w-i-kwartale-2015-r-,12,20.html>, [dostęp: 24.05.2016]
- *Dostępność obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim (P/12/127)*, nr ewid. 171/2012/P12127/LBI, LBI-4101-07-00/2012, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 1012, źródło: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,4642,vp,6180.pdf> [dostęp: 24.05.2016].
- Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, *Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, Bruksela 2012, źródło: http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/Common-European-Guidelines_Polish-version.pdf, [dostęp: 25.05.2016]
- Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi*, Bruksela 2012, źródło: http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/Toolkit_Polish-version.pdf, [dostęp: 25.05.2016]
- *Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010-2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=URISERV:em0047> [dostęp: 24.05.2016].
- Gawska A., Żydok P. (red.), *Realizacja zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Poradnik dla realizatorów projektów i instytucji systemu wdrażania funduszy europejskich 2014-2020*, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2015, http://www.power.gov.pl/media/13845/publikacja_wersja_interaktywna.pdf, [dostęp: 19.05.2016].
- *Informacja dla wszystkich*, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Kraków 2012, <http://www.fdc.org.pl/gallery/Informacja-dla-wszystkich.pdf>, [dostęp:

24.05.2016].

- Kaletsch K., *The Eighth Principle of Universal Design*, [w:] Design for All [online], Vol. 4, no. 3 (march 2009), http://www.designforall.in/newsletter_March2009.pdf, [dostęp: 24.05.2016].
- *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006r.*, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20120001169>, [dostęp: 24.05.2016].
- Lista audytów, http://www.inwestycjedlawnyszystkich.pl/index.php/audyt/lista?sort=projekt_id, [dostęp: 24.05.2016].
- Piwowońska J. (red.), *Narzędzia do badania dostępności i tworzenia dostępnych treści*, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Kraków 2014, http://www.fdc.org.pl/gallery/Narz%C4%99dzia_do_badiania_i_tworzenia_dost%C4%99pnych_tre%C5%9Bci.Pdf, [dostęp: 24.05.2016].
- *Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie w latach 2006-2015*, [www.coe.int/t/e/social_cohe-sion/soc-sp/Rec\(2006\)5%20Poland.doc](http://www.coe.int/t/e/social_cohe-sion/soc-sp/Rec(2006)5%20Poland.doc) [dostęp: 24.05.2016].
- *Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020. Umowa Partnerstwa*, źródło: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/umowa-partnerstwa/> [dostęp: 24.05.2016].
- *Propozycje systemowych rozwiązań gwarantujących dostępność Funduszy polityki spójności 2014-2020 dla osób z niepełnosprawnościami*, Grupa On Inclusion 14 – 20, źródło: http://www.aktywizacja.org.pl/images/Badania_i_analzy/Dostepnosc_Funduszy_UE_dla_ON_propozycje_wytycznych_wersja1_1.pdf, [dostęp: 24.05.2016].
- *Realizacja przez podmioty wykonujące zadania publiczne obowiązku dostosowania ich stron internetowych do potrzeb osób niepełnosprawnych (D/15/505), nr ewid. 205/2015/D/15/505/KAP*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2015, źródło: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,10057,vp,12366.pdf> [dostęp: 24.05.2016].
- *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z 17 grudnia 2013 r., ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające*

rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006, (tzw. Rozporządzenie ogólne; szczególnie istotne w temacie niepełnosprawności: zał. 1 Wspólne ramy strategiczne – pkt 5.4 Dostępność, zał. 11 Warunki wstępne, cz. II Ogólne warunki wstępne – pkt 3 Niepełnosprawność), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32013R1303>, [dostęp: 24.05.2016].

- *Sprawozdanie MPiPS-03 za rok 2014*, źródło: <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-2014-a/>, [dostęp: 25.05.2016]
- *Sprawozdanie MPiPS-05 za rok 2014*, źródło: <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-2014-a/>, [dostęp: 25.05.2016]
- *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5468/18/1/1/ludnosc_w_starszym_wieku.pdf, [dostęp: 08.05.2016].
- Szczygielska M., *Dostępne wydarzenia w praktyce*, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Kraków 2015, <http://www.fdc.org.pl/gallery/DOST%C4%98PNE-WYDARZENIA-W-PRAKTYCE.pdf>, [dostęp: 24.05.2016].
- Śledzińska-Simon A., *Brak wprowadzenia racjonalnych usprawnień jako forma dyskryminacji osób niepełnosprawnych*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2013, <http://www.europapraw.org/files/2013/01/Brak-wprowadzenia-racjonalnych-usprawnien%CC%81-jako-forma-dyskryminacji-oso%CC%81b-niepe%CC%82nosprawnych-.pdf>, [dostęp: 25.05.2015].
- Tokarski T., Myrcha K., Kamińska J., Konarska M., Kurkus-Rozowska B., Łuczak A., Serafin R., *Materiały szkoleniowe dla służb BHP tworzonych w spółdzielniach ze szczególnym uwzględnieniem stanowiska pracy*, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2007, s. 9-11, źródło: http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/materiały_szkoleniowe_dla_służb_BHP_w_spółdzielniach.pdf (dostęp 24.05.2016).
- *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*, źródło: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/16376/Wytyczne_CT9_3.pdf, [dostęp: 25.05.2016].
- *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze zdrowia na lata 2014-2020*, źródło: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/13715/Wytyczne_ZDROWIE_2014-2020_09_12_2015_FINAL_4.pdf, [dostęp: 25.05.2016].
- *Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym*

dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/wytyczne-w-zakresie-realizacji-zasady-rownosci-szans-i-niedyskryminacji-oraz-zasady-rownosci-szans/>, [dostęp: 24.05.2016].

- Zadrożny J. (red.), *Społeczny Raport Alternatywny z realizacji Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami w Polsce*, Fundacja KSK, Warszawa 2015, <http://konwencja.org/cal-tresc-raportu/>, [dostęp: 24.05.2016].
- *Zdrowie i Ochrona Zdrowia w 2014 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015, źródło: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/zdrowie/zdrowie/zdrowie-i-ochrona-zdrowia-w-2014-r-1,5.html>, [dostęp: 25.05.2016]
- Żydok P. (red.), *Dostępność Funduszy Europejskich 2014-2020 dla osób z niepełnosprawnościami w praktyce*, Fundacja Aktywizacja, Warszawa 2015, <http://www.aktywizacja.org.pl/aktualnosci/3448-publicacja-dostepnosc-funduszy-europejskich-2014-2020-dla-osob-z-niepelnosprawnosciami-w-praktyce>, [dostęp: 24.05.2016].

www.aktywizacja.org.pl